

Minimumregelingen, gelijkgestelde periodes en de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen

Januari 2024

Hans Peeters (Federaal Planbureau)

Joy Schols (Federaal Planbureau; CeSO, KU Leuven)

Ekaterina Tarantchenko (Federaal Planbureau)

Abstract - Dit rapport toont dat de minimumregelingen (de minimumpensioenen alsook het minimumrecht per loopbaanjaar) en de gelijkgestelde periodes de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen verminderen. Als we veronderstellen dat er geen minimumregelingen bestaan, dan zou de pensioenkloof 37% bedragen in plaats van 31%. Veronderstellen we dat de gelijkgestelde periodes niet langer worden toegekend, dan zou de kloof 43% bedragen in plaats van 31%. De gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten – één welbepaald type gelijkstelling – heeft een beperkte impact op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Zonder deze gelijkstelling zou de pensioenkloof 0,4 procentpunt hoger liggen.

Jel Classification – H55, J26, I38

Keywords – gender pension gap, pensions, pension inequality

Inhoudstafel

Synthese	1
Synthèse	3
Inleiding	5
1. De wetgeving inzake minimumregelingen en gelijkgestelde periodes in 2017	6
1.1. Minimumregelingen	6
1.1.1. Minumpensioenen	6
1.1.2. Minimumrecht per loopbaanjaar	10
1.2. Gelijkgestelde periodes	11
1.2.1. Gelijkgestelde periodes in het werknemersstelsel	11
1.2.2. Gelijkgestelde periodes in het zelfstandigenstelsel	13
2. Methodologie	15
2.1. De pensioenloof	15
2.2. De impact van minimumregelingen en gelijkgestelde periodes op de pensioenloof	15
2.2.1. De impact van minimumregelingen op de pensioenloof	16
2.2.2. De impact van de gelijkgestelde periodes op de pensioenloof	17
2.2.3. De impact van de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten op de pensioenloof	18
2.3. Het simulatiemodel Replica	18
2.4. Onderzoekspopulatie	19
3. De impact van minimumregelingen op de pensioenloof	21
3.1. De pensioenloof inclusief en exclusief minimumregelingen	21
3.2. De gemiddelde pensioenbedragen inclusief en exclusief minimumregelingen	22
3.3. Bijkomende statistieken	23
3.3.1. Het aandeel gepensioneerden met een minimumregeling	24
3.3.2. Het gemiddelde verlies zonder minimumregelingen	24
3.4. Het belang van de verschillende minimumregelingen	26
3.4.1. De toekenning van verschillende types minimumregelingen	26
3.4.2. Het afzonderlijke belang van de minumpensioenen en het MRL op de pensioenloof	29
4. De impact van gelijkgestelde periodes op de pensioenloof	35
4.1. De pensioenloof inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes	35
4.2. De gemiddelde pensioenbedragen inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes	36
4.3. Bijkomende statistieken	37
4.3.1. Het aandeel gepensioneerden met gelijkgestelde periodes in de pensioenloopbaan	37
4.3.2. Het gemiddelde verlies zonder gelijkgestelde periodes	38
4.3.3. Het percentage gelijkstelling in de loopbaan	38
4.4. De gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten	39
4.4.1. De pensioenloof inclusief en exclusief de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten	39
4.4.2. Bijkomende statistieken	41
Besluit	43
Referenties	47
Bijlage 1	48
Bijlage 2	50
Bijlage 3	51

Lijst van tabellen

Tabel 1	Toegangsvoorwaarden minimumpensioenregelingen	7
Tabel 2	De berekening van de hoogte van het minimumpensioen	9
Tabel 3	Aandeel mannen en vrouwen met een minimumregeling (minimumpensioen en/of MRL), algemeen en naar stelsel	24
Tabel 4	Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van minimumregelingen voor mannen en vrouwen met een minimumregeling, algemeen en naar stelsel	25
Tabel 5	Aandeel mannen en vrouwen met een minimumregeling, naar stelsel en type minimumregeling...	27
Tabel 6	Aandeel mannen en vrouwen die voldoen aan de toegangsvoorwaarde voor een minimumregeling, naar stelsel en type minimumregeling	28
Tabel 7	Verandering in de opname van minimumregelingen bij mannen en vrouwen met een MRL als het MRL niet langer wordt toegekend, algemeen en naar stelsel	32
Tabel 8	Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van het MRL voor mannen en vrouwen met een MRL, algemeen en naar stelsel	33
Tabel 9	Verandering in de opname van minimumregelingen bij mannen en vrouwen met een minimumpensioen als de minimumpensioenen niet langer worden toegekend, algemeen en naar stelsel	33
Tabel 10	Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de minimumpensioenen voor mannen en vrouwen met een minimumpensioen, naar stelsel	34
Tabel 11	Aandeel mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel	38
Tabel 12	Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel	38
Tabel 13	Gemiddeld aantal samengedrukte loopbaan jaren gelijkstelling, aantal samengedrukte loopbaan jaren werk en gelijkstelling en percentage gelijkgestelde loopbaan jaren voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel	39
Tabel 14	Aandeel mannen en vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten in de pensioenloopbaan	41
Tabel 15	Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periode behoud van rechten voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten in de pensioenloopbaan	42
Tabel 16	Belangrijkste deelpopulaties van vrouwen en mannen binnen de geselecteerde onderzoekspopulatie, steekproefaantallen en geëxtrapoleerde populatie-aantallen	50
Tabel 17	De impact van de selectiecriteria op de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen	51

Lijst van figuren

Figuur 1	De pensioenkloof (in %) inclusief en exclusief minimumregelingen, algemeen en naar stelsel	21
Figuur 2	De gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief minimumregelingen, algemeen en naar stelsel (in €)	22
Figuur 3	De gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen exclusief minimumregelingen, algemeen en naar stelsel (in €)	22
Figuur 4	Relatief verlies t.g.v. het niet langer toekennen van minimumregelingen, algemeen en naar stelsel (in %)	23
Figuur 5	De pensioenkloof (in %) inclusief minimumregelingen en exclusief minimumpensioenen of exclusief het MRL, algemeen en naar stelsel	30
Figuur 6	De pensioenkloof (in %) inclusief of exclusief gelijkgestelde periodes, algemeen en naar stelsel...	35
Figuur 7	De gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief gelijkgestelde periodes, algemeen en naar stelsel (in €)	36
Figuur 8	De gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen exclusief gelijkgestelde periodes, algemeen en naar stelsel (in €)	36
Figuur 9	Relatief verlies t.g.v. het niet langer toekennen van gelijkgestelde periodes, algemeen en naar stelsel (in %)	37

Figuur 10	De pensioenkloof (in %) inclusief of exclusief gelijkstelling BR, BR MIGU of BR ZIGU	40
Figuur 11	De gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief en exclusief gelijkstelling BR, BR MIGU of BR ZIGU (in €).....	41
Figuur 12	Relatief verlies t.g.v. het niet langer toekennen van de gelijkstelling BR, BR MIGU of BR ZIGU (in %)	41

Synthese

Op vraag van de Beleidscel van de Minister van pensioenen onderzoekt dit rapport in welke mate de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen – de zogenaamde gender pensioenkloof – beïnvloeden. Om de impact van de minimumregelingen en gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof te onderzoeken, worden in dit rapport twee pensioenkloven met elkaar vergeleken: de bestaande pensioenkloof en de pensioenkloof waarbij we veronderstellen dat er geen minimumregelingen of gelijkgestelde periodes bestaan. Om deze tweede pensioenkloof te berekenen moeten de pensioenbedragen worden gesimuleerd zonder toepassing van de minimumregelingen of gelijkgestelde periodes. Hiertoe maken we gebruik van het simulatiemodel Replica 2.0, een statisch simulatiemodel dat geen rekening houdt met gedragsveranderingen. Specifiek voor dit rapport beperken we het model tot de onderzoekspopulatie van gepensioneerden in december 2017 die jonger zijn dan 70 jaar en enkel een Belgisch rustpensioen uit het werknemers- en/of zelfstandigenstelsel ontvangen.

Zoals dit rapport toont, bestaan de minimumregelingen uit een complex geheel van regelingen die verder kunnen worden opgedeeld in de minimumpensioenen enerzijds en het minimumrecht per loopbaanjaar anderzijds. De analyses tonen aan dat wanneer we veronderstellen dat dit complex geheel van minimumregelingen niet bestaat, de pensioenkloof in de onderzoekspopulatie substantieel zou vergroten van 31% naar 37%.

De exacte impact van de minimumregelingen op de pensioenkloof verschilt al naargelang het pensioenstelsel waarin de gepensioneerden hun pensioen hebben opgebouwd. Kijken we naar de gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen (74% van de onderzoekspopulatie), dan zien we dat het niet langer toekennen van de minimumregelingen de pensioenkloof zou vergroten van 32% naar 39%. Het gemiddelde pensioen van gepensioneerde mannen uit deze subgroep wordt nauwelijks geïmpacteerd door de minimumregelingen (een daling van 1%). Bij vrouwen is dit anders. Het niet toekennen van minimumregelingen leidt tot een daling in het gemiddelde pensioenbedrag van 11%. Ook bij de kwantitatief weinig belangrijke groep gepensioneerden met enkel een zelfstandigenpensioen (4% van de onderzoekspopulatie) zien we dat zonder de minimumregelingen (in casu het minimumpensioen; het minimumrecht per loopbaanjaar bestaat niet in het zelfstandigenstelsel) de pensioenkloof zou stijgen van 65% naar 71%. In tegenstelling tot bij werknemers, hebben de minimumregelingen niet alleen een grote impact op het pensioen van vrouwen in deze subgroep maar ook op dat van mannen. Mannen verliezen gemiddeld 32% en vrouwen 54% van hun pensioenbedrag. De grote impact op de pensioenen van mannen en vrouwen in deze subgroep hangt samen met het feit dat een groot deel van de mannen en nagenoeg alle vrouwen die toegang hebben tot een minimumpensioen er gebruik van maken. De grootste impact op de pensioenkloof vinden we in de groep met een pensioen als werknemer en zelfstandige (22% van de onderzoekspopulatie). Het niet langer toekennen van de minimumregelingen zou de pensioenkloof in deze subgroep doen toenemen van 30% naar 39%. Het gemiddelde pensioen van mannen in deze subgroep ligt 16% lager als er geen minimumregelingen meer zouden bestaan. Bij vrouwen bedraagt dit verschil gemiddeld 26%.

Meer nog dan bij de minimumregelingen, beïnvloeden de gelijkgestelde periodes de gender pensioenkloof. Zonder gelijkgestelde periodes bedraagt de pensioenkloof in de onderzoekspopulatie 43% in plaats van 31%. De impact is wederom afhankelijk van het stelsel waarin de gelijkstelling werd toegekend. Het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes doet de pensioenkloof stijgen van 32% naar 42% bij diegenen met enkel een pensioen als werknemer en van 30% naar 42% bij diegenen met een pensioen als werknemer en zelfstandige. Het niet langer toekennen van gelijkgestelde periodes heeft daarentegen weinig effect op de pensioenkloof bij mannen en vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige. Zonder gelijkgestelde periodes bedraagt de pensioenkloof in deze groep van 67% in plaats van 65%.

We besteden op vraag van de Minister in dit rapport bijzondere aandacht aan de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten. Wat deze gelijkstelling betreft (6% van de onderzoekspopulatie heeft dergelijke gelijkstelling), vinden we dat de impact op de pensioenkloof eerder beperkt is. De pensioenkloof inclusief de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten ligt 0,4 procentpunt lager dan de pensioenkloof exclusief de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten.

Synthèse

À la demande de la cellule stratégique de la ministre des Pensions, nous avons examiné dans quelle mesure les minima de pension et les périodes assimilées ont une incidence sur les inégalités de pension entre les hommes et les femmes, que l'on désigne aussi par l'écart de pension. Pour analyser l'impact des minima et des périodes assimilées sur l'écart de pension, deux écarts de pension sont comparés dans ce rapport : l'écart de pension existant et l'écart de pension pour lequel nous supposons qu'il n'existe pas de minima ou de périodes assimilées. Pour calculer ce deuxième écart de pension, les montants des pensions doivent être simulés sans les minima ou les périodes assimilées. Pour les besoins de l'analyse, nous avons utilisé le modèle de simulation Replica 2.0, un modèle de simulation statique sans effets de comportement. Spécifiquement pour ce rapport, nous avons limité le modèle à la population des pensionnés qui avaient moins de 70 ans en décembre 2017 et qui ne percevaient qu'une pension de retraite des régimes belges des salariés et/ou des indépendants.

Comme le montre ce rapport, les minima constituent un ensemble complexe qui englobe les pensions minimums, d'une part, et les droits minimums par année de carrière, d'autre part. Les analyses montrent que, dans l'hypothèse où cet ensemble complexe n'existait pas, l'écart de pension dans la population étudiée s'accroîtrait sensiblement, de 31% à 37%.

L'incidence précise des minima sur l'écart de pension diffère selon le régime de pension. Pour les pensionnés relevant uniquement du régime des salariés (74% de la population analysée), nous constatons que ne plus octroyer ces minima accroîtrait l'écart de pension de 32% à 39%. La pension moyenne des hommes de ce sous-groupe est à peine impactée par ces minima (baisse de 1%). Pour les femmes, il en va autrement. La suppression de ces minima ferait baisser leur pension moyenne de 11%.

Dans le groupe relativement restreint des pensionnés ne percevant qu'une pension d'indépendant (4% de la population étudiée), nous observons que, sans ces minima (dans ce cas, la pension minimum, le droit minimum par année de carrière n'existant pas dans ce régime), l'écart de pension passerait de 65% à 71%. Contrairement à ce que l'on observe pour les travailleurs salariés, les minima ont un impact sensible non seulement sur les pensions des femmes dans ce sous-groupe, mais aussi sur celles des hommes. Les hommes perdent en moyenne 32% de leur pension et ce pourcentage grimpe à 54% pour les femmes. Les effets importants mesurés à la fois pour les pensions des hommes et des femmes de ce sous-groupe découlent du fait qu'une grande partie des hommes et la quasi-totalité des femmes qui ont accès à une pension minimum, y ont recours.

Les effets les plus marqués sont observés dans le groupe de pensionnés percevant à la fois une pension de salarié et une pension d'indépendant (22% de la population étudiée). Ne plus octroyer de minima y creuserait l'écart de 30% à 39%. Dans ce sous-groupe, la pension moyenne des hommes serait inférieure de 16% si les minima n'existaient pas. Chez les femmes, elle serait inférieure de 26% en moyenne.

Les périodes assimilées, davantage encore que les minima, ont une incidence sur l'écart de pension entre les hommes et les femmes. Lorsque les périodes assimilées ne sont pas prises en compte, l'écart de pension dans la population étudiée augmente de 31% à 43%. L'impact dépend du régime dans lequel l'assimilation est accordée. Hors périodes assimilées, l'écart de pension passe de 32% à 42% parmi les

pensionnés du régime des salariés et de 30% à 42% parmi les retraités percevant une pension mixte de salarié et d'indépendant. En revanche, ne plus octroyer de périodes assimilées a peu de répercussions sur l'écart de pension dans le régime des indépendants. Hors périodes assimilées, l'écart de pension dans ce groupe serait de 67%, au lieu de 65%.

À la demande de la ministre, nous avons accordé, dans ce rapport, une attention particulière à l'assimilation du travail à temps partiel avec maintien des droits. Pour ce qui est de cette assimilation, (6% de la population étudiée en bénéficie), les effets sur l'écart de pension sont plutôt limités. L'écart de pension englobant l'assimilation du temps partiel avec maintien des droits est inférieur de 0,4 point de pourcentage à l'écart de pension hors cette assimilation.

Inleiding

In het regeerakkoord van 30 september 2020 verklaarde de federale regering dat het belangrijk is om “rekening [te] houden met de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen en deze – in de mate van het mogelijke – [te] verminderen.” Om deze doelstelling te ondersteunen, gaat deze studie, op vraag van de Beleidscel van de bevoegde Minister, Karine Lalieux, na wat de invloed is van bestaande solidariteitsmechanismen in de pensioenregelgeving op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Meer bepaald behandelt deze studie de afzonderlijke impact van de minimumregelingen (de minimumpensioenen en het minimumrecht per loopbaanjaar) en de gelijkgestelde periodes op het gemiddelde pensioeninkomen van mannen en vrouwen. De impact wordt uitgedrukt als een vergelijking tussen de bestaande pensioenkloof en de pensioenkloof zonder bovenvermelde solidariteitsmechanismen. Op vraag van de Minister besteden we daarbij bijzondere aandacht aan de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten. Alle impactanalyses worden uitgevoerd op basis van het simulatiemodel Replica (versie 2.0) en zijn gebaseerd op de wetgeving en data van 2017.

Dit rapport is als volgt gestructureerd. In hoofdstuk 1 geven we een overzicht van de belangrijkste wetgeving met betrekking tot de vermelde solidariteitsmechanismen. Hoofdstuk 2 behandelt de methodologie die we gebruiken om de impactanalyses uit te voeren. Hoofdstuk 3 analyseert de impact van de minimumpensioenen en het minimumrecht per loopbaanjaar op de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen. De impact van gelijkgestelde periodes (incl. de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten) op de pensioenkloof komt aan bod in hoofdstuk 4. In het besluit worden de belangrijkste conclusies samengevat en een aantal pistes voor verder onderzoek aangereikt.

1. De wetgeving inzake minimumregelingen en gelijkgestelde periodes in 2017

In de inleiding kwam al aan bod dat dit rapport nagaat wat het belang is van de minimumpensioenen, het minimumrecht per loopbaanjaar, de gelijkgestelde periodes en specifiek de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten in het pensioeninkomen van mannen en vrouwen. In dit hoofdstuk behandelen we daarom achtereenvolgens de wetgeving met betrekking tot de minimumpensioenen, het minimumrecht per loopbaanjaar (sectie 1.1) en de gelijkgestelde periodes (sectie 1.2). Binnen deze laatste sectie hebben we specifieke aandacht voor de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten.¹

1.1. Minimumregelingen

In deze sectie bespreken we de wetgeving inzake de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen (sectie 1.1.1) en het minimumrecht per loopbaanjaar voor werknemers (sectie 1.1.2) in het Belgische pensioensysteem.² Omdat de simulaties betrekking hebben op pensioenen in 2017, beschrijven we in dit hoofdstuk de regelgeving die van toepassing was in dat jaar. Sinds 2017 zijn echter belangrijke beleids- en welvaartsaanpassingen gebeurd waardoor het hier opgenomen overzicht op bepaalde punten gedateerd is. We geven daarom in bijlage 1 een opsomming van de belangrijkste wijzigingen met betrekking tot de minimumregelingen.

1.1.1. Minimumpensioenen

De gewaarborgde minimumpensioenen (verder ‘GMP’ of ‘minimumpensioenen’) hebben als doel een minimale pensioenopbouw te garanderen voor gepensioneerden die aan bepaalde loopbaanvoorwaarden voldoen. In het Belgische pensioensysteem bestaan verschillende minimumpensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen.³

Er bestaan drie minimumpensioenregelingen voor gepensioneerden die als werknemer hebben gewerkt: het gewaarborgd minimumpensioen voor deeltijdswerkenden of het soepel criterium (GMP WN soepel), het gewaarborgd minimumpensioen voor voltijdswerkenden of het streng criterium (GMP WN streng) en het gewaarborgd minimumpensioen streng criterium voor diegenen met een volledige loopbaan (GMP WN streng volledige loopbaan). Daarnaast bestaan er drie

¹ Dit hoofdstuk beperkt zich tot de belangrijkste elementen met betrekking tot de regelgeving over de minimumpensioenen, het minimumrecht per loopbaanjaar en de gelijkgestelde periodes. De focus ligt op die elementen die van belang zijn om de resultaten uit dit rapport te kunnen begrijpen.

² Dit overzicht van de minimumregelingen is gebaseerd op bijlage 3.1 van het rapport van de Commissie Pensioenhervormingen 2020-2040 (2014), hoofdstuk 2 van Peeters en anderen (2017), informatie op de website van de Federale Pensioendienst (2023b, 2023c) en op interne communicatie van en persoonlijke communicatie met het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen en de Federale Pensioendienst. Verwijzingen naar de wetgeving kunnen worden geraadpleegd via Put et al. (2017).

³ Dit overzicht gaat niet in op de minimumpensioenen voor ambtenaren (i.e. het gewaarborgd minimumpensioen en het gewaarborgd minimumpensioen lichamelijke ongeschiktheid). Zoals aan bod zal komen in sectie 2.4, zijn de beschikbare administratieve steekproefgegevens ontoereikend om de minimumpensioenen van ambtenaren op een kwalitatieve manier te kunnen simuleren. Voor meer informatie over de minimumregelingen in het ambtenarenstelsel verwijzen we naar bijlage 3.1 van de Commissie Pensioenhervormingen (2014) en naar de studie van Janvier & Janssens (2014).

minimumpensioenregelingen voor werknemers die ook als zelfstandige hebben gewerkt: het gemengd gewaarborgd minimumpensioen soepel criterium (GMP gemengd WN soepel), het gemengd gewaarborgd minimumpensioen streng criterium (GMP gemengd WN streng) en het gemengd gewaarborgd minimumpensioen streng criterium voor diegenen met een volledige loopbaan (GMP gemengd WN streng volledige loopbaan).⁴ Voor deze drie regelingen tellen de loopbaan jaren als zelfstandige wel mee voor de bepaling van de toegang tot het recht, maar niet voor de bepaling van de hoogte van het recht.⁵ In het zelfstandigenstelsel bestaat het gewaarborgd minimumpensioen (GMP ZS) en het gewaarborgd minimumpensioen volledige loopbaan (GMP ZS volledige loopbaan). Ook voor deze regelingen kunnen eventuele loopbaan jaren als werknemer meetellen voor de toegang, maar niet voor de bepaling van de hoogte van het recht.⁶ Een gepensioneerde met een gemengde loopbaan als werknemer en zelfstandige kan bijgevolg een minimumpensioen uit het werknemersstelsel (een GMP WN of een GMP gemengd WN) combineren met een minimumpensioen uit het zelfstandigenstelsel.

Bovenstaande regelingen voor gepensioneerden met een loopbaan als werknemer en/of zelfstandige verschillen naar toegangsvoorwaarden en berekeningswijzen. Tabel 1 somt de toegangsvoorwaarden op die gelden voor de verschillende minimumpensioenregelingen.⁷ Deze toegangsvoorwaarden worden bepaald op basis van twee elementen: het aantal dagen of kwartalen pensioenopbouw per kalenderjaar en het totale aantal loopbaan jaren pensioenopbouw.

Tabel 1 Toegangsvoorwaarden minimumpensioenregelingen
Situatie december 2017

	Bepaling loopbaanjaar	Aantal vereiste loopbaan jaren
GMP WN streng	Minstens 208 VTE-dagen pensioenopbouw als werknemer in kalenderjaar (de loopbaan jaren worden geteld vóór de beperking tot de eenheid van loopbaan)	30
GMP WN streng volledige loopbaan	cf. GMP streng	45, waarvan 30
	Minstens 52 VTE-dagen pensioenopbouw als werknemer in kalenderjaar (de loopbaan jaren worden geteld na de beperking tot de eenheid van loopbaan)	15
GMP WN soepel	Minstens 156 VTE-dagen pensioenopbouw als werknemer in kalenderjaar (de loopbaan jaren worden geteld vóór de beperking tot de eenheid van loopbaan)	30

⁴ Voor een gepensioneerde die als werknemer en zelfstandige heeft gewerkt wordt eerst nagegaan of hij/zij recht heeft op een GMP WN (GMP WN streng volledige loopbaan, GMP WN streng, GMP WN soepel) alvorens na te gaan of hij/zij recht heeft op een GMP gemengd WN (GMP gemengd WN streng volledige loopbaan, GMP gemengd WN streng, GMP gemengd WN soepel). Als hij/zij recht heeft op een GMP WN wordt het recht op een GMP gemengd WN niet meer onderzocht, zelfs indien dit laatste voordeliger zou zijn dan het GMP WN.

⁵ De loopbaan jaren als ambtenaar tellen niet mee om toegang te krijgen tot een minimumpensioen als werknemer in geval van een gemengde loopbaan als werknemer en ambtenaar (zie Commissie Pensioenhervormingen, 2014 bijlage 3.1).

⁶ De loopbaan jaren als ambtenaar tellen niet mee om toegang te krijgen tot een minimumpensioen als zelfstandige in geval van een gemengde loopbaan als zelfstandige en ambtenaar (zie Commissie Pensioenhervormingen, 2014 bijlage 3.1).

⁷ Replica (versie 2.0) modelleert enkel de pensioenen van gepensioneerden zonder een loopbaan in het buitenland. Bijgevolg gaan we in deze tabel niet in op het belang van buitenlandse loopbaan jaren bij de toetsing van de toegangsvoorwaarden tot de minimumpensioenen.

	Bepaling loopbaanjaar	Aantal vereiste loopbaanjaren
GMP gemengd WN streng	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP WN streng	30
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	
GMP gemengd WN streng volledige loopbaan		45, waarvan
	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP WN streng	30
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	
	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP WN streng volledige loopbaan	15
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	
GMP gemengd WN soepel	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP WN soepel	30
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	
GMP ZS	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: 4 kwartalen die een pensioenrecht openen. Deze kwartalen moeten niet binnen hetzelfde kalenderjaar vallen (de loopbaanjaren worden geteld vóór de beperking tot de eenheid van loopbaan)	30
	Bepaling loopbaanjaar werknemer: minstens 104 VTE-dagen pensioenopbouw in kalenderjaar (de loopbaanjaren worden geteld vóór de beperking tot de eenheid van loopbaan)	
GMP ZS volledige loopbaan		45, waarvan
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	30
	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP ZS	
	Bepaling loopbaanjaar zelfstandige: cf. GMP ZS	15
	Bepaling loopbaanjaar werknemer: cf. GMP WN streng volledige loopbaan	

Tabel 1 toont aan dat het vereiste aantal loopbaanjaren in nagenoeg alle minimumpensioenregelingen gelijk is aan 30. De definitie van wat een loopbaanjaar is, verschilt echter per minimumpensioenregeling. In geval van een GMP WN streng bijvoorbeeld moet de persoon 30 loopbaanjaren van minstens 208 VTE-dagen kunnen aantonen terwijl toegang tot het GMP ZS soepel maar 30 loopbaanjaren van 156 VTE-dagen vereist. De tabel duidt bovendien aan dat er een afwijkend aantal loopbaanjaren is vereist om toegang te krijgen tot de drie specifieke regelingen voor betrokkenen met een *volledige loopbaan* (een GMP WN streng volledige loopbaan, een GMP gemengd WN streng volledige loopbaan en een GMP ZS volledige loopbaan). Toegang tot deze drie regelingen is voorbehouden voor betrokkenen die voldoen aan de reguliere voorwaarden voor het GMP WN streng, GMP gemengd WN streng of GMP ZS én bovendien een loopbaan hebben van 45 jaar (i.e. waarvan elk jaar bestaat uit minstens 52 VTE-dagen als werknemer en/of uit minstens 4 kwartalen als zelfstandige).

Van zodra iemand toegang heeft tot een minimumpensioenregeling, wordt het minimumpensioen berekend. De hoogte van het minimumpensioen wordt berekend door het minimumpensioenbedrag te vermenigvuldigen met een bepaalde loopbaanbreuk. Tabel 2 geeft per minimumpensioenregeling weer hoe het minimumpensioenbedrag wordt berekend. Om te bepalen of iemand met toegang al dan niet een minimumpensioen ontvangt, worden bij pensionering twee bedragen met elkaar vergeleken: het opgebouwde inkomensgerelateerd pensioenbedrag vóór toepassing van het minimumpensioen en het berekende minimumpensioen. Het hoogste van beide bedragen wordt uitgekeerd.

Tabel 2 De berekening van de hoogte van het minimumpensioen
Situatie december 2017

Type minimumpensioen	Hoe wordt de loopbaanbreuk bepaald?		Minimumbedrag in december 2017
	Teller	Noemer	
GMP WN streng volledige loopbaan	Alle jaren als werknemer met minstens 52 VTE-dagen worden gelijkgesteld aan 312 VTE-dagen	14 040 VTE-dagen	1212,43 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1515,07 euro (aan gezinstariaf)
GMP WN streng	Alle jaren als werknemer met minstens 52 VTE-dagen worden gelijkgesteld aan 312 VTE-dagen	14 040 VTE-dagen	1212,35 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1514,96 euro (aan gezinstariaf)
GMP WN soepel	Alle VTE-dagen als werknemer die pensioenopbouw genereren, worden over de loopbaan opgeteld	14 040 VTE-dagen	1212,35 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1514,96 euro (aan gezinstariaf)
GMP gemengd WN streng volledige loopbaan	Alle jaren als werknemer met minstens 52 VTE-dagen worden gelijkgesteld aan 312 VTE-dagen	14 040 VTE-dagen	1212,43 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1515,07 euro (aan gezinstariaf)
GMP gemengd WN streng	Alle jaren als werknemer met minstens 52 VTE-dagen worden gelijkgesteld aan 312 VTE-dagen	14 040 VTE-dagen	1212,35 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1514,96 euro (aan gezinstariaf)
GMP gemengd WN soepel	Alle VTE-dagen als werknemer die pensioenopbouw genereren, worden over de loopbaan opgeteld	14 040 VTE-dagen	1212,35 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1514,96 euro (aan gezinstariaf)
GMP ZS volledige loopbaan	Alle kwartalen als zelfstandige die pensioenopbouw genereren worden omgezet in VTE-dagen (1 kwartaal = 78 VTE-dagen)	14 040 VTE-dagen	1212,43 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1515,07 euro (aan gezinstariaf)
GMP ZS	Alle kwartalen als zelfstandige die pensioenopbouw genereren worden omgezet in VTE-dagen (1 kwartaal = 78 VTE-dagen)	14 040 VTE-dagen	1212,35 euro (aan alleenstaandentariaf) en 1514,96 euro (aan gezinstariaf)

Zoals wordt verduidelijkt in tabel 2, bedroeg het minimumpensioenbedrag in het werknemers- en zelfstandigenstelsel in december 2017 1212,35 euro aan alleenstaandentariaf en 1514,96 euro aan gezinstariaf. Gepensioneerden met een GMP WN streng, een GMP gemengd WN streng en een GMP ZS hebben vanaf 2017 recht op een hoger minimumpensioenbedrag op voorwaarde dat de betrokkene bovendien ook *een volledige loopbaan* van 45 jaar had. Aanvankelijk lag het minimumpensioenbedrag voor een volledige loopbaan 0,7% hoger dan het gewone minimumpensioenbedrag. Ten gevolge een bijkomende welvaartsaanpassing van het gewone minimumpensioenbedrag is het verschil tussen beide bedragen in december 2017 evenwel verwaarloosbaar: het minimumpensioenbedrag voor een volledige

loopbaan bedroeg op dat moment 1212,43 euro aan alleenstaandentarief en 1.515,07 euro aan gezinstarief.

In tabel 2 wordt per minimumpensioenregeling eveneens weergegeven hoe de loopbaanbreuk wordt vastgesteld. Iemands minimumpensioen wordt immers berekend door het minimumpensioenbedrag te vermenigvuldigen met deze loopbaanbreuk. Uit bovenstaande tabel blijkt dat de gehanteerde loopbaanbreuk verschilt naargelang de minimumpensioenregeling die van toepassing is. Merk op dat de teller steeds wordt bepaald na de toepassing van de eenheid van loopbaan en dat de teller van het minimumpensioen nooit groter kan zijn dan 14 040 VTE-dagen.⁸

Bij de berekening van het minimumpensioen in geval van een gemengde loopbaan als zelfstandige en werknemer geldt een bijkomende complexiteit (niet getoond in de tabel). Het toegekende minimumpensioen in het zelfstandigenstelsel (al dan niet voor een volledige loopbaan) in combinatie met het werknemerspensioen mag een bepaald plafondbedrag *niet* overschrijden. Dit plafondbedrag komt overeen met het *volledige* minimumpensioenbedrag in het zelfstandigenstelsel (i.e. het minimumpensioenbedrag van het GMP ZS of het minimumpensioenbedrag van het GMP ZS volledige loopbaan). Het plafondbedrag in december 2017 was dus gelijk aan respectievelijk 1212,35 euro of 1212,43 euro aan alleenstaandentarief en 1514,96 euro of 1515,07 euro aan gezinstarief. Bij overschrijding van dit plafondbedrag, wordt het GMP ZS of het GMP ZS volledige loopbaan verminderd totdat de optelsom van het zelfstandigen- en werknemerspensioen gelijk is aan het plafondbedrag.

1.1.2. Minimumrecht per loopbaanjaar

Naast de minimumpensioenregelingen kunnen werknemers ook gebruik maken van het minimumrecht per loopbaanjaar (MRL). Het MRL is geen minimumpensioenregeling maar hanteert een andere logica: als het (fictief) jaarloon dat wordt gebruikt in de pensioenberekening lager ligt dan een bepaald minimumloon, dan wordt het loon vervangen door dit minimumloon (op voorwaarde dat het totale pensioen na toepassing van deze regel een bepaald plafond niet overstijgt; cf. infra). Om toegang te hebben tot het MRL moet een werknemer minstens 15 kalenderjaren van 104 VTE-dagen pensioenopbouw kunnen aantonen.⁹

Eenmaal toegang, en na toepassing van de eenheid van loopbaan, wordt voor elk kalenderjaar waarin minstens 104 VTE-dagen pensioen werd opgebouwd nagegaan of het werkelijk of fictief loon lager ligt dan het MRL-bedrag. Het MRL-bedrag was in 2017 gelijk aan 23 841,73 euro. Als het geherdwaardeerd werkelijk of fictief loon in een bepaald loopbaanjaar lager ligt dan het MRL-bedrag van 2017 voor iemand die in dat jaar pensioneert, dan wordt het werkelijk of fictief loon van het desbetreffende loopbaanjaar vervangen door het MRL-bedrag van 2017. Let wel: het MRL-bedrag wordt pro rata verminderd wanneer er geen voltijds jaar pensioenopbouw van 312 VTE-dagen kan worden

⁸ De 'eenheid van loopbaan' verwijst naar de regelgeving die de pensioenloopbaan beperkt tot een maximum aantal jaren of dagen. In de regel gold het principe dat een pensioenloopbaan uit maximaal 45 jaar kon bestaan maar het laatste decennium is deze regel meermaals versoepeld. Het gevolg hiervan is dat het inkomensgerelateerd pensioen onder bepaalde voorwaarden kan worden berekend op een teller die groter is dan 45 jaar of 14.040 VTE-dagen. Bij de berekening van het minimumpensioen is de teller echter altijd beperkt tot 45 jaar of 14.040 VTE-dagen.

⁹ In een eerste fase wordt het recht op het MRL toegekend vóór de eenheid van loopbaan. In een volgende fase wordt de eenheid van loopbaan toegepast op de pensioenloopbaan. Het is bijgevolg mogelijk dat na toepassing van de eenheid van loopbaan het recht op het MRL wordt ingetrokken.

aangetoond (maar wel minstens 104 VTE-dagen). Door toepassing van het MRL mag het uiteindelijke pensioen evenwel niet hoger zijn dan 1263.97 euro per maand aan alleenstaandentarief of 1579.96 euro per maand aan gezinstarief. Deze grensbedragen zijn van toepassing in geval de betrokkene een volledige loopbaan heeft van 45 jaar. De grensbedragen worden aangepast pro rata het aantal loopbaanjaren waarbij een jaar meetelt vanaf een dag.

Merk op dat een gepensioneerde met enkel een werknemersloopbaan recht kan hebben op een MRL én een minimumpensioen, maar dat slechts één van beide regelingen (i.e. de meest voordelige) een invloed zal hebben op het pensioenbedrag als werknemer. Het MRL is daarentegen wel combineerbaar met een GMP ZS in geval een gepensioneerde met een gemengde loopbaan als werknemer en zelfstandige enkel gebruik maakt van een minimumpensioen uit het zelfstandigenstelsel.

1.2. Gelijkgestelde periodes

Om ervoor te zorgen dat sommige niet-gewerkte periodes waarin geen arbeidsloon werd verdiend toch resulteren in pensioenopbouw, worden bepaalde niet-gewerkte periodes gelijkgesteld aan gewerkte periodes. Gelijkgestelde periodes komen voor in de drie pensioenstelsels, maar in wat volgt bespreken we enkel de gelijkgestelde periodes in het werknemers- en zelfstandigenstelsel. Net als bij de minimumpensioenen en het minimumrecht per loopbaanjaar, bespreken we de wetgeving in 2017.¹⁰

1.2.1. Gelijkgestelde periodes in het werknemersstelsel

a. Algemeen

Op basis van een technische nota uit 2013 ter voorbereiding op het rapport van de Commissie Pensioenhervormingen 2020-2040, identificeerden Peeters & Van Camp (2016) 40 verschillende gelijkgestelde periodes in het werknemersstelsel. Enkele courante voorbeelden zijn de gelijkstelling voor periodes van onvrijwillige werkloosheid, werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT), ziekte, invaliditeit, loopbaanonderbreking, tijdskrediet, deeltijds werk met behoud van rechten (met of zonder inkomensgarantie-uitkering), thematische verloven (zoals ouderschapsverlof, mantelzorgverlof, palliatief verlof, ...), militaire dienst, het jaarlijks verlof, staking en de 'gratis gelijkstelling'. Deze laatste periode, de 'gratis gelijkstelling', is een bijzondere vorm van gelijkstelling die ervoor zorgt dat de loopbaanjaren van werknemers met minstens 285 VTE-dagen pensioenopbouw worden aangevuld tot volledige loopbaanjaren met 312 VTE-dagen.

Tijdens de berekening van het pensioenbedrag wordt aan gelijkgestelde periodes een fictief (of forfaitair) loon toegekend. Het fictief loon is standaard gebaseerd op het gemiddelde loon dat werd ontvangen in het referentiejaar. Het referentiejaar verwijst meestal naar het jaar voorafgaand aan de gelijkgestelde periode. In geval er geen arbeidsloon was in het jaar voorafgaand aan de gelijkgestelde periode, wordt achtereenvolgens het gemiddelde loon in het jaar van de gelijkgestelde periode gebruikt, het gemiddelde loon in het jaar na de gelijkgestelde periode of het forfaitair loon als er geen werkelijk loon beschikbaar is en voor gelijkgestelde dagen vóór 1968. De hoogte van het fictief loon varieert niet

¹⁰ Dit overzicht is gebaseerd op de studie van Peeters & Van Camp (2016), de informatie op de website van de Federale Pensioendienst (2023d, 2023a, 2023e), op persoonlijke communicatie met de Federale Pensioendienst en op het werk van Put et al. (2017).

enkel ten gevolge van de hoogte van het arbeidsloon in het referentiejaar, maar ook ten gevolge van het plafond waaraan het fictieve loon uit het referentiejaar wordt afgetopt. De meeste gelijkgestelde periodes worden afgetopt aan het normale loonplafond (*het normaal fictief loon* genoemd) terwijl sommige gelijkgestelde periodes (bv. SWT vanaf de leeftijd van 58 jaar) worden afgetopt aan een lager ‘gedifferentieerd’ loonplafond (i.e. *het laag fictief loon*) of aan een beperkt loonplafond (bv. onvrijwillige werkloosheid tijdens de tweede en derde periode) dat gelijk is aan het minimumrecht per loopbaanjaar (i.e. *het beperkt fictief loon*) (voor meer info, zie Federale Pensioendienst, 2023a).

De meeste gelijkgestelde periodes tellen niet enkel mee voor de pensioenberekening maar ook voor de toegang tot het vervroegd pensioen. Dit is niet zo bij de ‘geregulariseerde periodes’ die in dit rapport ook als gelijkgestelde periodes worden aanzien. Deze periodes worden gelijkgesteld als de betrokkene beslist om vrijwillig bijdragen te betalen. Het meest gekende voorbeeld is de afkoop van studieperiodes. De geregulariseerde studieperiodes genereren dus pensioenopbouw maar tellen niet mee bij de toetsing van de loopbaanvoorwaarde voor het vervroegd pensioen.

We merken ten slotte op dat, ten gevolge de eenheid van loopbaan, gelijkgestelde periodes van pensioenopbouw voor individuen met een lange loopbaan van meer dan 45 voltijdse jaren buiten beschouwing kunnen blijven bij de berekening van het pensioenbedrag (zie ook noot 8). Het is dus mogelijk dat niet alle gelijkgestelde periodes pensioenopbouw zullen genereren.

b. De gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten

De gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten verdient extra aandacht met het oog op de doelstelling van dit rapport. Werknemers die na een periode van onvrijwillige voltijdse werkloosheid of voltijdse tewerkstelling, deeltijds aan de slag gaan omdat ze geen voltijdse job vinden, kunnen sinds 1 juni 1993 een gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten krijgen voor hun niet-gewerkte deeltijdse periode. Een individu dat halftijds werkt zal dus halftijds pensioenrechten genereren via de tewerkstelling en halftijds via de gelijkstelling.

Er bestaan twee types gelijkstellingen deeltijds werk met behoud van rechten: behoud van rechten met inkomensgarantie-uitkering (behoud van rechten MIGU) of behoud van rechten zonder inkomensgarantie-uitkering (behoud van rechten ZIGU). In het eerste geval voldoet de persoon aan een aantal bijkomende voorwaarden (waaronder een laag loon) waardoor hij/zij een aanvullende uitkering geniet van de RVA. De niet-gewerkte deeltijdse periode wordt dan voor de gehele duur gelijkgesteld aan een gewerkte periode. In het tweede geval ontvangt de betrokkene geen aanvullende uitkering van de RVA en wordt de niet-gewerkte deeltijdse periode voor maximaal 1.560 VTE-dagen of vijf VTE-jaren gelijkgesteld aan een gewerkte periode. Een uitzondering hierop betreft de gelijkstelling behoud van rechten ZIGU die wordt toegekend voor loopbaanjaren vanaf 2000 en vanaf de leeftijd van 50 jaar. In dit geval geldt de limiet van maximaal vijf VTE-jaren gelijkstelling niet en wordt de niet-gewerkte deeltijdse periode voor de gehele duur gelijkgesteld.

De werknemer staat zelf in voor de aanvraag van het statuut deeltijds werk met behoud van rechten (en de eventuele inkomensgarantie-uitkering). Hiertoe moet de werknemer twee formulieren indienen bij de vakbond of bij de Hulpkas voor werkloosheidsuitkeringen: één dat door de werknemer zelf moet

worden ingevuld en één dat door de werkgever moet worden ingevuld.¹¹ De concrete voorwaarden om het recht te openen, verschillen naargelang men alleen het statuut deeltijds werk met behoud van rechten aanvraagt, of ook de inkomensgarantie-uitkering.

Tijdens de berekening van het pensioenbedrag worden gelijkgestelde periodes behoud van rechten MIGU afgetopt aan het normale loonplafond (*het normaal fictief loon* genoemd). Het loon dat wordt toegekend aan de gelijkgestelde dagen behoud van rechten ZIGU wordt daarentegen niet afgetopt aan het normale loonplafond, noch aan het gedifferentieerd of het beperkt loonplafond. In plaats daarvan worden al deze dagen in de pensioenberekening gewaardeerd op basis van het minimumrecht per loopbaanjaar. Deze dagen worden vervolgens opgeteld bij de gelijkgestelde dagen die worden afgetopt aan het normaal fictief loon en ook geplafonneerd op basis van het normale loonplafond. Hierop geldt evenwel een uitzondering. Voor de loopbaanjaren vanaf 2000, én als de betrokkene minstens 50 jaar oud is en een loopbaan heeft van minstens 20 jaar van 104 VTE-dagen pensioenopbouw, dan volgt de gelijkstelling behoud van rechten ZIGU de regels die van toepassing zijn op het normaal fictief loon (en worden deze dagen dus niet gewaardeerd op basis van het minimumrecht per loopbaanjaar).

Bij de behandeling van de gelijkstelling behoud van rechten MIGU en ZIGU in de pensioenberekening geldt nog een complicatie. Zo mag de pensioenopbrengst van een jaar met behoud van rechten niet hoger zijn dan de pensioenopbrengst van het voorgaande jaar. Als dat het geval is, dan wordt de pensioenopbrengst ten gevolge van de gelijkstelling behoud van rechten afgetopt zodat de totale pensioenopbrengst in dat jaar gelijk is aan die van het vorige jaar. Ook op voorgaande regel geldt evenwel een uitzondering, met name voor loopbaanjaren vanaf 2000, en als de betrokkene minstens 50 jaar oud is en een loopbaan heeft van minstens 20 jaar van 104 VTE dagen pensioenopbouw. In dit geval geldt de beperking niet en wordt de pensioenopbrengst van een jaar met behoud van rechten niet afgetopt aan de pensioenopbrengst van het vorige jaar. Meer nog, als de pensioenopbrengst van behoud van rechten in dit geval *lager* is dan de pensioenopbrengst van het vorige jaar, dan wordt de pensioenopbrengst van het jaar met behoud van rechten MIGU en ZIGU opgetrokken tot de pensioenopbrengst van het vorige jaar.

1.2.2. Gelijkgestelde periodes in het zelfstandigenstelsel

Peeters & Van Camp (2016) identificeerden 11 verschillende gelijkgestelde periodes in het zelfstandigenstelsel. Zelfstandigen kunnen bijvoorbeeld aanspraak maken op een gelijkstelling voor periodes van ziekte, invaliditeit, voorlopige hechtenis en militaire dienst waarbij deze periodes meetellen voor de toegang tot het vervroegd pensioen en voor de pensioenberekening. Daarnaast bestaan er evenwel ook periodes die worden gelijkgesteld mits de zelfstandige beslist om hiervoor bijdragen te betalen. Deze ‘geregulariseerde periodes’ tellen niet mee om te bepalen of iemand toegang heeft tot het vervroegd pensioen maar worden wel in rekening genomen bij de pensioenberekening. Geregulariseerde periodes in het zelfstandigenstelsel zijn de afkoop van studiejaren en de voortgezette verzekering.

¹¹ Zie formulieren ‘C131 – Werknemer’ en ‘C131 – Werkgever’ (dit laatste werd vervangen door ‘e-ASR scenario 3’) op de website van de RVA (2023).

In de pensioenberekening worden gelijkgestelde en geregulariseerde periodes meegerekend door een forfaitair¹² of fictief loon toe te kennen aan deze periode. De berekening van het fictief loon verschilt afhankelijk van de gelijkgestelde periode. Voor de gelijkgestelde periodes in het kader van ziekte en invaliditeit bijvoorbeeld, wordt het fictief loon berekend op basis van de gemiddelde bedrijfsinkomsten van het jaar waarin de gelijkstelling plaatsvond en de drie jaren voorafgaand aan de gelijkstelling. Het fictief loon dat wordt toegekend tijdens de periode van voorlopige hechtenis is daarentegen gebaseerd op het laatste bedrijfsinkomen voorafgaand aan de gelijkstelling.

Ook in het zelfstandigenstelsel is het mogelijk dat niet alle gelijkgestelde periodes meetellen in de pensioenberekening. Ten gevolge van de eenheid van loopbaan kunnen bepaalde periodes worden geschrapt als de betrokkene een loopbaan heeft van meer dan 45 voltijdse jaren (zie ook noot 8).

¹² Voor alle gelijkgestelde periodes vóór 1984 wordt een forfaitair loon toegekend.

2. Methodologie

Dit rapport gaat na in welke mate de minimumregelingen en gelijkgestelde periodes het verschil tussen het gemiddelde pensioeninkomen van vrouwen en mannen, de zogenaamde gender pensioenkloof, beïnvloeden. In dit hoofdstuk beschrijven we de methodologie die we daarbij hanteren. Sectie 2.1 definieert de pensioenkloof. Sectie 2.2 verduidelijkt hoe we de impact van de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof onderzoeken. Sectie 2.3 bespreekt het simulatiemodel Replica. Sectie 2.4, ten slotte, geeft meer info over de onderzoekspopulatie.

2.1. De pensioenkloof

Eurostat (2020) definieert de gender pensioenkloof als “het percentage waarmee het gemiddelde pensioen van vrouwen hoger of lager is dan dat van mannen.”¹³ We kunnen dit uitdrukken in volgende formule:

$$\text{gender pensioenkloof} = \left(\frac{\text{gemiddeld pensioen man} - \text{gemiddeld pensioen vrouw}}{\text{gemiddeld pensioen man}} \right) \times 100$$

De pensioenkloof zet dus het verschil tussen het gemiddelde pensioen van mannen en het gemiddelde pensioen van vrouwen af ten opzichte van het gemiddelde pensioen van de man. Een positieve kloof toont hoeveel procent lager het gemiddelde pensioen van de vrouw is ten opzichte van dat van de man; een negatieve kloof toont hoeveel procent hoger het gemiddelde pensioen van de vrouw is ten opzichte van dat van de man.

De pensioenkloof in dit rapport heeft betrekking op de bruto rustpensioenen in de eerste pijler. Hoewel de pensioenkloof standaard als een percentage wordt uitgedrukt, geven we in dit rapport ook de gemiddelde pensioenbedragen weer waarop de kloof werd berekend. De pensioenkloof is immers moeilijk te interpreteren zonder deze bijkomende informatie.

2.2. De impact van minimumregelingen en gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof

In dit rapport staat niet de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen in de eerste pijler centraal maar wel de impact van de minimumregelingen en gelijkgestelde periodes op deze ongelijkheid. Om te onderzoeken wat het belang is van deze solidariteitsmechanismen moeten we twee pensioenkloven berekenen, met name de pensioenkloof *inclusief* minimumregelingen/gelijkgestelde periodes en de pensioenkloof *exclusief* minimumregelingen/gelijkgestelde periodes. Om deze laatste kloof te berekenen gaan we ervan uit dat er geen minimumregelingen/gelijkgestelde periodes bestaan. Het verschil tussen de kloof *exclusief* minimumregelingen/gelijkgestelde periodes en de kloof *inclusief* minimumregelingen/gelijkgestelde periodes geeft dan aan of de pensioenongelijkheid toeneemt (het verschil is positief) of afneemt (het verschil is negatief) als gevolg van de hypothetische afschaffing van de minimumregelingen/gelijkgestelde periodes. Anders uitgedrukt: als de gemiddelde vrouw relatief

¹³ Voor een overzicht van de verschillenpunten tussen de door ons gehanteerde methodologie en deze van Eurostat, verwijzen we naar Peeters & Schols (2023, pp. 9-14).

meer verliest dan de gemiddelde man door de hypothetische afschaffing van de minimumregelingen/gelijkgestelde periodes, dan *verkleinen* de minimumregelingen/gelijkgestelde periodes de pensioenloof. Als de gemiddelde vrouw ten gevolge de hypothetische afschaffing van de minimumregelingen/gelijkgestelde periodes relatief minder verliest dan de gemiddelde man, dan *vergroten* deze mechanismen de pensioenloof.¹⁴

Om meer inzicht te krijgen in waarom vrouwen relatief meer of minder verliezen dan mannen, kunnen we het procentuele verlies van vrouwen en mannen verder opdelen in verschillende factoren. We bekijken deze opsplitsing in wat volgt afzonderlijk voor de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes en geven aan waar de verschillende analyses in het rapport worden gepresenteerd.

2.2.1. De impact van minimumregelingen op de pensioenloof

We bekijken in sectie 3.1 van het rapport de pensioenloof inclusief en exclusief minimumregelingen. Om de impact van de minimumregelingen beter te begrijpen, geven we vervolgens het procentuele verlies in het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen en mannen ten gevolge het niet langer toekennen van de minimumregelingen (zie sectie 3.2). Dit procentuele verlies splitsen we vervolgens op in:

- het percentage vrouwen en mannen met een minimumregeling (zie sectie 3.3.1)
- het gemiddelde procentuele verlies van vrouwen en mannen met een minimumregeling (zie sectie 3.3.2)

Op deze manier kunnen we beter begrijpen of het verschil in het gemiddelde procentuele verlies tussen vrouwen en mannen het gevolg is van het verschil in gebruik van een minimumregeling en/of van het verschil in de mate waarin het inkomensgerelateerd pensioenbedrag van vrouwen en mannen met een minimumregeling wordt opgetrokken door de minimumregeling.

Bij de interpretatie van de analyses is het van belang om te onthouden dat niet alle minimumregelingen dezelfde berekeningslogica hanteren. Met name kennen het MRL en de minimumpensioenen een heel andere logica die maakt dat er sprake is van een complexe interactie tussen beide minimumregelingen: het afschaffen van de minimumpensioenen zal leiden tot een groter belang van het MRL en vice versa. Om deze interactie te begrijpen moeten we de verschillende stappen van het pensioenberekeningsproces voor ogen houden. We bespreken in wat volgt deze stappen:

- In de eerste stap wordt voor ieder jaar waarin iemand een (werkelijk, fictief of forfaitair) loon heeft een pensioenbedrag berekend. De optelsom van deze jaarbedragen is dan iemands inkomensgerelateerd pensioen.

¹⁴ Als de pensioenloof inclusief minimumregelingen/gelijkgestelde periodes kleiner is dan de pensioenloof exclusief minimumregelingen/gelijkgestelde periodes, dan verminderen de minimumregelingen/gelijkgestelde periodes de pensioenongelijkheid. In formulevorm: $\left(\frac{\text{gem pensioen M incl} - \text{gem pensioen V incl}}{\text{gem pensioen M incl}}\right) < \left(\frac{\text{gem pensioen M excl} - \text{gem pensioen V excl}}{\text{gem pensioen M excl}}\right)$. Deze formule kan wiskundig worden herschreven als volgt: $\left(\frac{\text{gem pensioen V incl} - \text{gem pensioen V excl}}{\text{gem pensioen V incl}}\right) > \left(\frac{\text{gem pensioen M incl} - \text{gem pensioen M excl}}{\text{gem pensioen M incl}}\right)$. 'Incl' duidt op de situatie inclusief minimumregelingen of gelijkgestelde periodes. 'Excl' duidt op de situatie exclusief minimumregelingen of gelijkgestelde periodes.

- In de tweede stap kan het inkomensgerelateerd pensioen worden verhoogd doordat bepaalde jaarbedragen worden opgetrokken tot het MRL in geval de gepensioneerde toegang heeft tot het MRL.
- In de derde stap berekenen we het minimumpensioen voor gepensioneerden die hiertoe toegang hebben.
- Als het totale pensioen uit de tweede stap lager ligt dan het berekende minimumpensioen uit de derde stap, dan wordt het pensioen uit de tweede stap in deze vierde stap vervangen door het hogere minimumpensioen.

Wat zijn de implicaties van de afschaffing van het MRL voor een gepensioneerde met een minimumpensioen? In dat geval zal het totale pensioen in stap 2 verlagen ten gevolge deze afschaffing. In de feiten verandert het totale pensioen van deze gepensioneerde evenwel niet aangezien het pensioen uit stap 2 wordt vervangen door het minimumpensioen in stap 4. En wat als het MRL wordt afgeschaft voor een gepensioneerde zonder een minimumpensioen? In dat geval zal het pensioen van stap 2 mogelijk verminderen waardoor de gepensioneerde eventueel een minimumpensioen zal ontvangen in stap 4. En wat, ten slotte, als het minimumpensioen wordt afgeschaft voor een gepensioneerde met een minimumpensioen als werknemer wiens pensioen in stap 2 werd berekend op basis van het MRL? In dat geval zal het MRL – dat voor de gepensioneerde met een minimumpensioen als werknemer van geen belang was omdat het pensioen uit stap 2 werd vervangen door het minimumpensioen in stap 4 – plots belangrijk worden.

Om de interactie tussen het MRL en de minimumpensioenen inzichtelijk te maken zullen we naast de implicaties van het afschaffen van alle minimumregelingen samen ook onderzoeken wat de impact is van een afzonderlijke afschaffing van het MRL en de minimumpensioenen (zie sectie 3.4).

De analyses over de impact van de minimumregelingen worden opgesplitst naar het stelsel (werknemers- en/of zelfstandigenstelsel) waarin het rustpensioen werd opgebouwd. Het belang van deze verschillende stelsels wordt in kaart gebracht in bijlage 2. Deze bijlage splitst de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen op naar stelsel. Zoals kan worden afgeleid uit de bijlage ontvangt 74% enkel een pensioen als werknemer, 4% enkel een pensioen als zelfstandige en 22% een pensioen als werknemer en zelfstandige.

2.2.2. De impact van de gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof

Sectie 4.1 berekent de pensioenkloof inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes. Om de impact van deze periodes beter te begrijpen onderzoeken we volgens het hierboven reeds aangehaalde stramien het procentuele verlies in pensioenbedrag van vrouwen en mannen ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes (zie sectie 4.2) en splitsen we dit procentuele verlies vervolgens op in:

- het percentage vrouwen en mannen met gelijkgestelde periodes (zie sectie 4.3.1)

- het gemiddelde procentuele verlies van vrouwen en mannen met gelijkgestelde periodes (zie sectie 4.3.2)¹⁵

Het gemiddelde procentuele verlies is op zijn beurt afhankelijk van het aantal jaren gelijkstelling in de loopbaan, van de hoogte van het fictief loon en van de plafonds waaraan het fictief loon wordt afgetopt. Het gemiddelde procentuele verlies kan verder ook worden beïnvloed door veranderingen in de toegang tot en de berekening van een minimumregeling. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat het afschaffen van de gelijkstellingen ertoe leidt dat een gepensioneerde niet meer voldoet aan de toegangsvoorwaarde van 30 loopbaanjaren om aanspraak te maken op een minimumpensioen waardoor dat individu dus terugvalt op een minder voordelige pensioenberekening. De verschillen in het aantal jaren gelijkstelling in de loopbaan van vrouwen en mannen komen aan bod in sectie 4.3.3.

De analyses over de impact van de gelijkgestelde periodes worden opgesplitst naar het stelsel (werknemers- en/of zelfstandigenstelsel) waarin het rustpensioen werd opgebouwd. Het belang van de verschillende stelsels wordt, zoals vermeld in de vorige sectie, in kaart gebracht in bijlage 2.

2.2.3. De impact van de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten op de pensioenkloof

Naast een analyse over de impact van de gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof, hebben we in dit rapport speciale aandacht voor de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten. We onderzoeken in welke mate deze gelijkstelling de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen beïnvloedt. Daarbij maken we gebruik van het analytisch kader dat werd geschetst in sectie 2.2.2.

2.3. Het simulatiemodel Replica

Om de pensioenkloof te berekenen die zou ontstaan als de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes niet meer worden toegekend, maken we gebruik van het simulatiemodel Replica. Replica is een statisch model zonder gedragsveranderingen dat de wetgeving en administratieve praktijk over pensioenen tracht na te bootsen om op die manier te komen tot betrouwbare simulatieresultaten. De huidige versie van het model (2.0) vergelijkt (1) het pensioenbedrag in december 2017 van gepensioneerden die in België wonen op 1 januari 2018 volgens de dan geldende wetgeving¹⁶ met (2) het bedrag dat ze *zouden* gekregen hebben *moest* een bepaalde hervorming al zijn ingevoerd vóór december 2017.

Replica maakt gebruik van administratieve steekproefgegevens uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming. De voornaamste gegevensbronnen die worden gebruikt in het kader van dit model zijn het Rijksregister, de pensioengegevens van de Federale Pensioendienst (het

¹⁵ Het procentuele verlies in pensioenbedrag van vrouwen en mannen ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes, alsook de beide factoren waarin dit verlies kan worden opgesplitst, kan worden bestudeerd vóór of na de eenheid van loopbaan. Het resultaat zal verschillen. Ter illustratie: het percentage vrouwen en mannen met een gelijkgestelde periode zal allicht hoger zijn vóór toepassing van de eenheid van loopbaan dan na toepassing van de eenheid van loopbaan omdat de eenheid van loopbaan ervoor kan zorgen dat alle gelijkgestelde dagen van een gepensioneerde worden geschrapt. Omdat we hier de impact van de gelijkstelling op het pensioenbedrag bestuderen, baseren we ons op de gelijkstelling na eenheid van loopbaan aangezien deze gelijkstellingen het uiteindelijke pensioenbedrag bepalen.

¹⁶ Het model heeft betrekking op diegenen die zijn ingeschreven in het bevolkingsregister op 1 januari 2018. Bijgevolg bevat het model geen informatie over diegenen die in de loop van de maand december 2017 zijn gestorven.

Pensioenkadaster en het bestand over de minimumpensioenen), het pensioenbeslissingsbestand en eClipz-bestand (met de loopbaangegevens van zelfstandigen) van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen en het loopbaanbestand van Sigedis (met de loopbaangegevens van werknemers).

2.4. Onderzoekspopulatie

Dit rapport onderzoekt de impact van gelijkgestelde periodes en minimumregelingen op de pensioenongelijkheid tussen vrouwelijke en mannelijke gepensioneerden. De onderzoekspopulatie bestaat evenwel niet uit *alle* vrouwelijke en mannelijke gepensioneerden. Verschillende groepen worden van de analyses uitgesloten:

- Gepensioneerden vanaf de leeftijd van 70 jaar worden uitgesloten omdat de beschikbare loopbaangegevens van zelfstandigen voor deze groep erg onvolledig zijn. De onderzoekspopulatie beperkt zich dus tot gepensioneerden jonger dan 70 jaar.
- Gepensioneerden met een pensioen uit het ambtenarenstelsel worden ook uit de analyses geweerd. De door ons gebruikte loopbaangegevens van Sigedis maken het immers niet mogelijk om de minimumpensioenen en gelijkgestelde periodes in het ambtenarenstelsel op een correcte wijze te simuleren. We sluiten bijgevolg ook alle gepensioneerden uit die een werknemers- en/of zelfstandigenpensioen combineren met een ambtenarenpensioen omdat we voor deze gepensioneerden niet de volledige impact van de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes op het pensioenbedrag kunnen bestuderen.
- Gepensioneerden met een overlevingspensioen (inclusief een wezenpensioen) worden uitgesloten van de analyses omdat we niet beschikken over gegevens inzake de loopbaan van de overledene. Bijgevolg is het onmogelijk om de impact van de gelijkgestelde periodes en de minimumregelingen op het overlevingspensioen te onderzoeken. Het is enkel mogelijk om de impact van een afschaffing van de gelijkgestelde periodes en de minimumregelingen te onderzoeken op het *rustpensioen* van een gepensioneerde die een rust- en overlevingspensioen combineert. Dit bemoeilijkt de interpretatie van de resultaten. Vandaar dat we ervoor kiezen om gepensioneerden met een overlevingspensioen niet in de onderzoekspopulatie op te nemen.
- Om een vergelijkbare reden worden gepensioneerden met een echtscheidingspensioen, al dan niet gecombineerd met een rustpensioen, niet weerhouden. We hebben geen data over de loopbanen van de ex-partners van uit de echt gescheiden gepensioneerden. We kunnen daarom de impact van de gelijkgestelde periodes en het MRL op het echtscheidingspensioen niet simuleren.
- Gepensioneerden met een pensioen in het buitenland maken eveneens geen deel uit van de onderzoekspopulatie omdat de loopbaan in het buitenland niet gekend is in de steekproefgegevens die we ter beschikking hebben.¹⁷

¹⁷ Merk op dat het niet mogelijk is om alle gepensioneerden met buitenlandse pensioenen uit te sluiten. Het is immers zo dat een pensioen als grens- of seizoenarbeider in het Pensioenkadaster foutief kan worden geregistreerd als een Belgisch pensioen. Deze gepensioneerden worden bijgevolg foutief gezien als gepensioneerden met een Belgisch pensioen in het Replica-model.

- We verwijderen ten slotte alle gepensioneerden met een rustpensioen opgebouwd in een speciaal werknemersstelsel (mijnwerkers, zeevissers en vliegend personeel) aangezien deze speciale stelsels niet worden gemodelleerd in Replica.

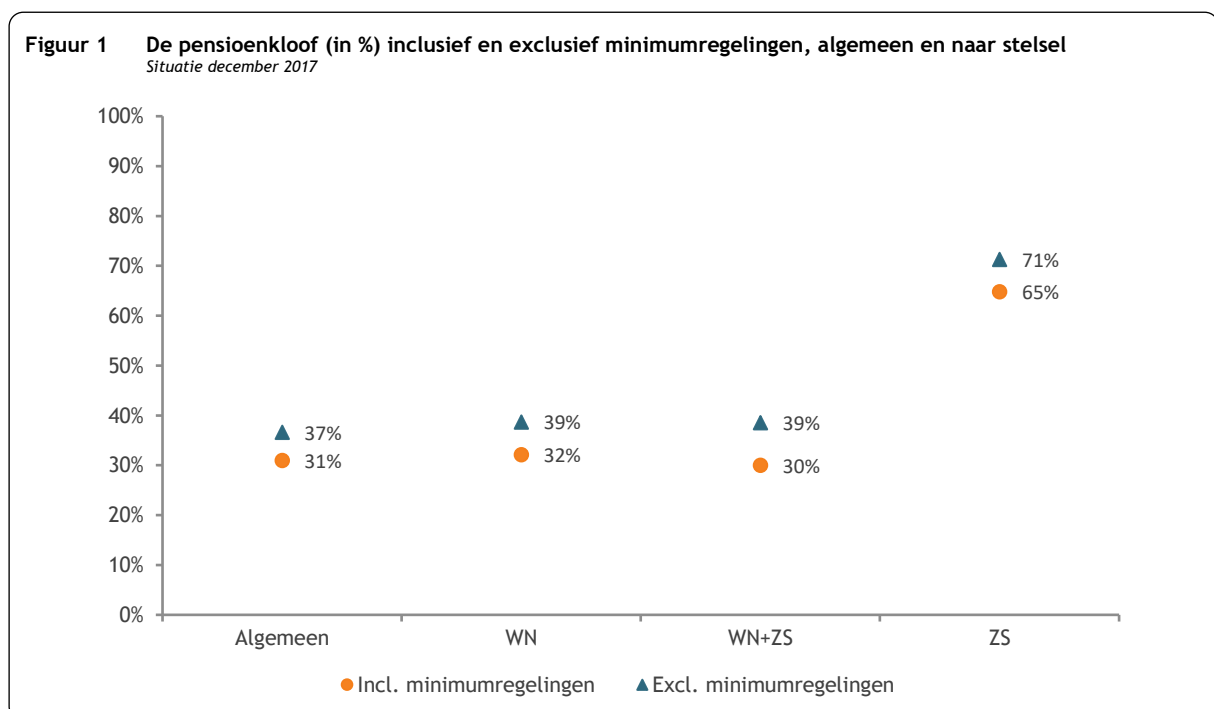
De onderzoekspopulatie bestaat dan uit een steekproef van 9937 gepensioneerden (5857 mannen en 4080 vrouwen) die jonger zijn dan 70 jaar en *enkel* een Belgisch rustpensioen uit het werknemers- en/of zelfstandigenstelsel ontvangen in december 2017, met uitzondering van gepensioneerden die een pensioen opbouwden in een speciaal stelsel. We houden geen rekening met de eventuele inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en tweedepijleruitkeringen van deze gepensioneerden. In bijlage 3 tonen we de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen naar geslacht en illustreren we de impact van de gehanteerde selectiecriteria ten opzichte van de volledige onderzoekspopulatie gepensioneerden met enkel een rustpensioen in december 2017.

3. De impact van minimumregelingen op de pensioenkloof

We onderzoeken in dit hoofdstuk de impact van de minimumregelingen (de minimumpensioenen en het minimumrecht per loopbaanjaar) op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Sectie 3.1 toont de pensioenkloof bij rustgepensioneerden met of zonder minimumregelingen. Sectie 3.2 behandelt vervolgens de gemiddelde pensioenbedragen die aan de basis liggen van beide pensioenkloven alsook het relatieve verlies van mannen en vrouwen ten gevolge het niet langer toekennen van de minimumregelingen. Sectie 3.3 presenteert bijkomende statistieken om deze kloven beter te kunnen begrijpen. Deze sectie geeft informatie over het aandeel rustgepensioneerden met een minimumregeling en het gemiddelde verlies aan pensioenrechten bij gepensioneerden die getroffen worden door het niet toekennen van de minimumregelingen. Sectie 3.4 gaat, ten slotte, na wat het belang is van de verschillende types van minimumregelingen voor gepensioneerde mannen en vrouwen.

3.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief minimumregelingen

Figuur 1 toont twee verschillende pensioenkloven voor rustgepensioneerden (i.e. gepensioneerden jonger dan 70 jaar oud die enkel een rustpensioen ontvangen uit het werknemers- en/of zelfstandigenstelsel) al dan niet opgedeeld naar het stelsel waarin het rustpensioen werd opgebouwd, namelijk een pensioenkloof *inclusief* (oranje bolletjes) en *exclusief* minimumregelingen (blauwe driehoekjes). De pensioenkloof *inclusief* minimumregelingen is gebaseerd op de pensioenen die eventueel werden opgetrokken door het MRL of die eventueel werden vervangen door een minimumpensioen. De pensioenkloof *exclusief* minimumregelingen is daarentegen gebaseerd op de gesimuleerde rustpensioenen waarbij we veronderstellen dat de minimumpensioenen en het MRL niet meer bestaan.

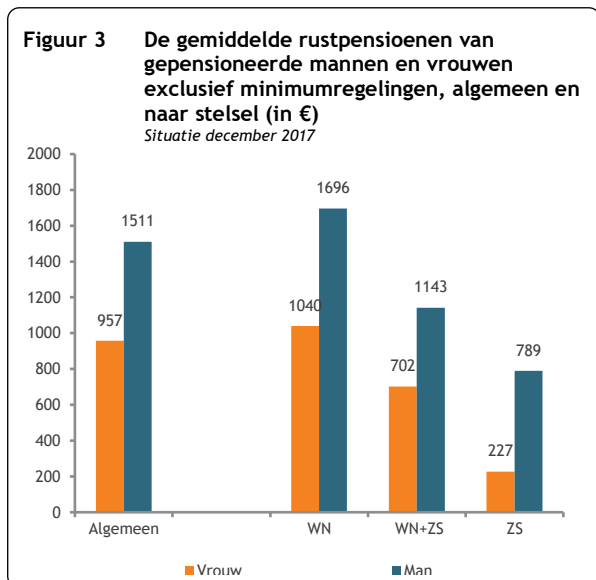
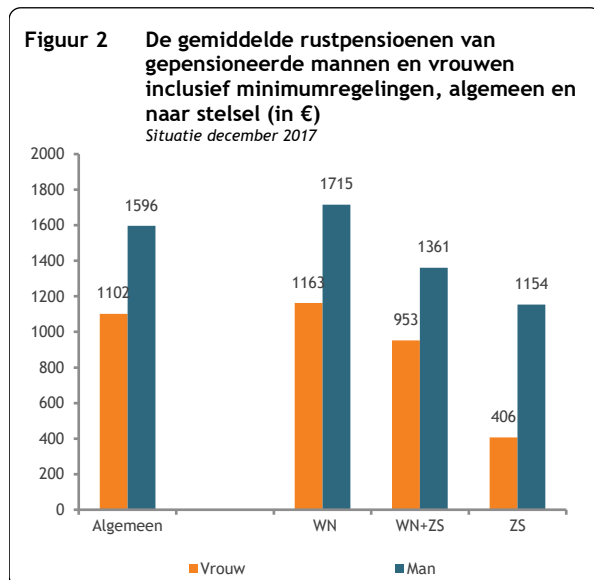

Figuur 1 laat zien dat de pensioenkloof bij rustgepensioneerden inclusief eventuele minimumregelingen (oranje bolletjes) gelijk is aan 31%. Het rustpensioen van gepensioneerde vrouwen ligt met andere woorden gemiddeld 31% lager dan dat van gepensioneerde mannen. De opsplitsing naar stelsel toont verder dat de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen aanzienlijk hoger is bij gepensioneerden met enkel een loopbaan als zelfstandige dan bij gepensioneerden met een loopbaan als werknemer: het rustpensioen van vrouwen met enkel een loopbaan als zelfstandige is gemiddeld 65% lager dan dat van mannen met enkel een loopbaan als zelfstandige.

Als de minimumregelingen niet meer worden toegekend (blauwe driehoekjes), dan stijgt de algemene pensioenkloof van 31% naar 37%. Anders verwoord, zonder de minimumregelingen zijn de gemiddelde rustpensioenen van vrouwen niet 31% maar 37% lager dan die van mannen. De opsplitsing naar stelsel maakt bovendien duidelijk dat de pensioenkloof zonder de minimumregelingen toeneemt in alle subgroepen. Zo stijgt de pensioenkloof van 32% naar 39% bij diegenen met enkel een werknemerspensioen, van 30% naar 39% bij diegenen met een pensioen als werknemer en zelfstandige en van 65% naar 71% bij diegenen met enkel een pensioen als zelfstandige.

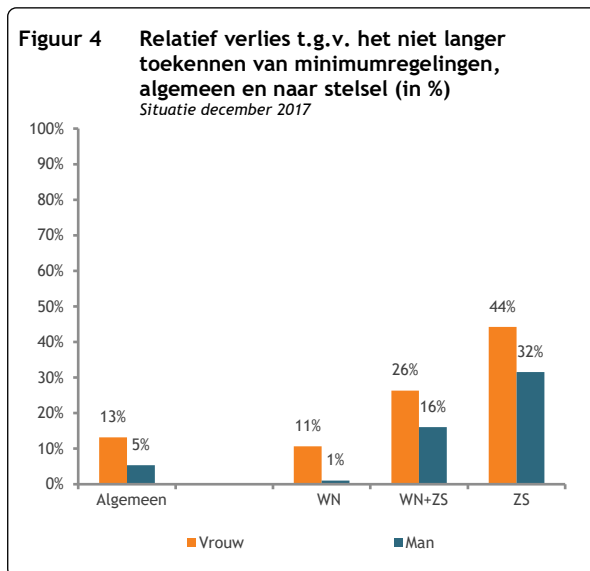
3.2. De gemiddelde pensioenbedragen inclusief en exclusief minimumregelingen

Met het oog op het verder verklaren van de vermelde verschillen tussen de pensioenkloof met en zonder minimumregelingen, geven de volgende figuren de gemiddelde bruto pensioenbedragen weer die aan de basis liggen van beide kloven.

Figuur 2 bevat de gemiddelde rustpensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen in december 2017, inclusief de eventuele minimumregelingen. Het gemiddelde pensioen van mannen bedraagt 1596 euro per maand ten opzichte van 1102 euro per maand voor vrouwen. Het gemiddelde rustpensioen van mannen/vrouwen met enkel een pensioen als werknemer is bovendien hoger (1715 euro/1163 euro) dan dat van mannen/vrouwen met een pensioen als werknemer en zelfstandige (1361 euro/953 euro) en dat van mannen/vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige (1154 euro/406 euro).

Zonder minimumpensioenen en het MRL zouden de gemiddelde pensioenbedragen in elke subgroep lager zijn: zonder minimumregelingen bedraagt het gemiddelde pensioen 1696 euro/1040 euro voor mannen/vrouwen met enkel een pensioen als werknemer, 1143 euro/702 euro voor mannen/vrouwen met een pensioen als werknemer en zelfstandige en 789 euro/227 euro voor mannen/vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige. De minimumregelingen hebben dus een positieve impact op de gemiddelde pensioenen van mannen en vrouwen in de verschillende stelsels.

Om deze impact beter in beeld te brengen, geeft figuur 4 het relatieve verlies weer ten gevolge het niet langer toekennen van de minimumregelingen. Dit relatieve verlies wordt als volgt berekend: we nemen het verschil tussen het gemiddelde pensioen inclusief minimumregelingen (figuur 2) en het gemiddelde pensioen exclusief minimumregelingen (figuur 3) en zetten dit verschil vervolgens af ten opzichte van het gemiddelde pensioen inclusief minimumregelingen (figuur 2). Herinner dat de gemiddeldes uit figuur 2 en figuur 3 betrekking hebben op de volledige onderzoekspopulatie, en dus ook op gepensioneerden die *geen* gebruik

maken van een minimumregeling.

Figuur 4 laat allereerst zien dat vrouwen in alle subgroepen relatief harder worden getroffen dan mannen: vrouwen verliezen gemiddeld 13% van hun pensioen als er geen de minimumregelingen zouden bestaan ten opzichte van 5% bij mannen. Dat de gemiddelde vrouw relatief meer verliest dan de gemiddelde man verklaart waarom de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen toeneemt als de minimumregelingen niet meer zouden bestaan (zie figuur 1).

3.3. Bijkomende statistieken

De vergelijking van de pensioenkloof inclusief en exclusief minimumregelingen heeft duidelijk gemaakt dat de minimumpensioenen en het MRL een belangrijke rol spelen in het verminderen van de pensioenkloof. Zonder minimumregelingen zou de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen immers toenemen omdat een gemiddelde vrouw procentueel meer pensioen zou verliezen dan een gemiddelde man. Twee achterliggende factoren kunnen deze vaststelling mogelijk verder verklaren: het zou kunnen dat meer vrouwen dan mannen gebruik maken van een minimumregeling en/of dat vrouwen met een minimumregeling ten gevolge de afschaffing van de minimumregelingen gemiddeld meer verliezen dan mannen met een minimumregeling. We behandelen beide factoren achtereenvolgens in sectie 3.3.1 en sectie 3.3.2.

3.3.1. Het aandeel gepensioneerden met een minimumregeling

Tabel 3 onderzoekt het verschil tussen mannen en vrouwen in het gebruik van een minimumregeling, i.e. een minimumpensioen en/of MRL. De tabel bevestigt de hypothese dat over alle stelsels heen procentueel meer vrouwen dan mannen een minimumregeling ontvangen: 27% van de mannen en 56% van de vrouwen maakt gebruik van een minimumregeling.

Tabel 3 Aandeel mannen en vrouwen met een minimumregeling (minimumpensioen en/of MRL), algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	27	56
Enkel WN	10	54
WN + ZS	64	73
Enkel ZS	76	33

Om het verschil tussen mannen en vrouwen in het gebruik van een minimumregeling beter te kunnen kaderen, maakt tabel 3 ook een opsplitsing naar het stelsel waarin het rustpensioen werd opgebouwd. De tabel toont dat meer vrouwen dan mannen in het werknemersstelsel en in het werknemers- en zelfstandigenstelsel gebruik maken van een minimumregeling. Het verschil in opname van een minimumregeling tussen mannen en vrouwen is erg groot bij diegenen die enkel een pensioen hebben als werknemer (10% van de mannen versus 54% van de vrouwen) en beperkt bij diegene die een pensioen hebben als werknemer en zelfstandige (64% van de mannen versus 73% van de vrouwen). Daarentegen vinden we in het zelfstandigenstelsel dat opvallend meer mannen dan vrouwen een minimumregeling gebruiken: 76% van de mannen in het zelfstandigenstelsel heeft een minimumpensioen ten opzichte van maar 33% van de vrouwen. Dat de minimumregelingen de pensioenkloof bij diegenen met enkel een pensioen als zelfstandige verminderen van 71% tot 65% (zie figuur 1) kan dus *niet* worden verklaard doordat meer vrouwen dan mannen in het zelfstandigenstelsel een minimumpensioen ontvangen.

3.3.2. Het gemiddelde verlies zonder minimumregelingen

De vorige sectie heeft laten zien dat procentueel meer vrouwen dan mannen met een pensioen als werknemer of als werknemer en zelfstandige gebruik maken van een minimumregeling, wat een (eerste) verklaring kan zijn voor het feit dat vrouwen in beide stelsels gemiddeld harder worden getroffen dan mannen ten gevolge de afschaffing van de minimumregelingen (zie figuur 1). In deze sectie onderzoeken we een tweede mogelijke verklaring, namelijk of vrouwen *met* een minimumregeling gemiddeld meer zouden verliezen dan mannen als er geen minimumregelingen meer zouden zijn (of anders verwoord, dat vrouwen met een minimumregeling gemiddeld een grotere aanvulling op hun rustpensioen ontvangen ten gevolge de minimumregelingen dan mannen). Voor diegenen met enkel een pensioen als zelfstandige geldt bovenvermelde eerste verklaring niet. Op basis van de analyses uit de vorige sectie werd immers duidelijk dat procentueel meer mannen dan vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige een minimumregeling ontvangen (zie tabel 3). Het sterkere procentueel verlies van vrouwen ten opzichte van mannen met enkel een pensioen als zelfstandige (zie figuur 4) zal dus enkel kunnen worden verklaard door het feit dat vrouwen met een minimumregeling gemiddeld meer verliezen dan mannen ten gevolge de afschaffing van de minimumregelingen.

Tabel 4 toont voor diegenen met een minimumregeling het gemiddelde pensioen inclusief minimumregeling, alsook het gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet toekennen van de minimumregelingen. Het procentuele verlies wordt berekend door het verschil tussen het gemiddelde pensioenbedrag met toepassing van de minimumregelingen en het gemiddelde pensioenbedrag zonder toepassing van de minimumregelingen af te zetten ten opzichte van het gemiddelde pensioen met toepassing van de minimumregelingen.

Tabel 4 Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van minimumregelingen voor mannen en vrouwen met een minimumregeling, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Met minimumregelingen		Zonder minimumregelingen	
	Gemiddelde pensioen mannen	Gemiddelde pensioen vrouwen	Gemiddelde verlies mannen (in %)	Gemiddelde verlies vrouwen (in %)
Algemeen	1247	1016	23	23
Enkel WN	1199	1013	12	20
WN + ZS	1275	1028	26	33
Enkel ZS	1209	1024	39	54

In tabel 4 zien we dat het relatieve verlies bij vrouwen in elk stelsel afzonderlijk groter is dan bij mannen. Dat de pensioenkloof zonder minimumregelingen stijgt van 31% naar 37% (zie figuur 1) kan dus deels worden verklaard doordat vrouwen in elk stelsel procentueel meer verliezen dan mannen als er geen minimumregelingen zouden bestaan. Dat mannen over alle stelsels evenveel verliezen dan vrouwen (23%) is het gevolg van het feit dat het procentuele verlies bij mannen sterker dan bij vrouwen wordt beïnvloed door het hogere procentuele verlies in de subgroep met enkel een minimumpensioen als zelfstandige. Bijkomende analyses (hier niet getoond) hebben immers uitgewezen dat 11% van de mannen met een minimumregeling enkel een minimumpensioen als zelfstandige ontvangt. Bij vrouwen met een minimumregeling ontvangt slechts 2% enkel een minimumpensioen als zelfstandige.

De tabel toont ten tweede dat het gemiddelde pensioen van gepensioneerden met een minimumregelingen een stuk hoger ligt bij gepensioneerden met een gemengd pensioen als werknemer en zelfstandige (bij mannen 1275 euro), dan bij gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen (bij mannen 1199 euro) of enkel een zelfstandigenpensioen (1209 euro bij mannen). Een mogelijke verklaring hiervoor is het feit dat het plafondbedrag dat wordt gebruikt om het GMP ZS af te toppen bij diegenen met een gemengd pensioen, niet is geproratiséerd in functie van het aantal loopbaanjaren. In sectie 1.1.1 hebben we immers uitgelegd dat het plafondbedrag voor gepensioneerden die een GMP ZS (al dan niet volledige loopbaan) combineren met een inkomensgerelateerd- of minimumpensioen als werknemer gelijk is aan het *volledige* minimumpensioenbedrag in het zelfstandigenstelsel (i.e. het minimumpensioenbedrag van het GMP ZS of het minimumpensioenbedrag van het GMP ZS volledige loopbaan). Hierdoor kunnen gepensioneerden, die een gemengd pensioen en een *onvolledige* loopbaan als zelfstandige hebben, een totaal pensioenbedrag ontvangen dat gelijk is aan het volledige minimumpensioenbedrag als zelfstandige terwijl dit niet kan bij gepensioneerden die een *onvolledige* loopbaan hebben als enkel werknemer of enkel zelfstandige.¹⁸

¹⁸ Een voorbeeld kan illustreren waarom gepensioneerden met een gemengde loopbaan een hoger pensioen kunnen ontvangen na toepassing van de wetgeving inzake minimumpensioenen dan gepensioneerden met een loopbaan in één stelsel. Gepensioneerde A heeft enkel een loopbaan als zelfstandige en ontvangt een pensioen aan gezinstarief. Tijdens die loopbaan heeft hij/zij 25 jaar gewerkt met een pensioenopbrengst van 40 euro per jaar en 15 jaar met een pensioenopbrengst van 25 euro per jaar. Deze gepensioneerde ontvangt dan een inkomensgerelateerd pensioen van 1375 euro (= 25 x 40 + 15 x 25). Het pensioen van deze gepensioneerde wordt niet opgetrokken tot een minimumpensioen omdat het minimumbedrag van 1347

Op basis van tabel 3 en tabel 4 kunnen we verschillende conclusies trekken. Dat de gemiddelde vrouw (over alle stelsels heen) procentueel meer pensioen zou verliezen dan de gemiddelde man als de minimumregelingen niet zouden worden toegekend (zie figuur 4) is het gevolg van twee factoren. Procentueel meer vrouwen dan mannen maken gebruik van een minimumpensioen of een MRL (zie tabel 3) én vrouwen met een minimumpensioen of een MRL verliezen in elk stelsel afzonderlijk procentueel meer pensioen als dit minimumpensioen of MRL niet meer zou worden toegekend (zie tabel 4). Een uitzondering hierop zijn vrouwen en mannen die enkel een pensioen hebben als zelfstandige. Hier speelt enkel de tweede factor – dat vrouwen met een minimumregeling procentueel meer pensioen verliezen bij het niet toekennen ervan dan mannen – een rol.

3.4. Het belang van de verschillende minimumregelingen

In de vorige secties gingen we na wat de impact is op de pensioenkloof als de minimumregelingen niet zouden bestaan. In deze sectie gaan we vervolgens na in welke mate gepensioneerden gebruik maken van verschillende types minimumregelingen (sectie 3.4.1), alsook wat het afzonderlijke belang is van de minimumpensioenen op de pensioenkloof enerzijds en van het MRL op de pensioenkloof anderzijds (sectie 3.4.2).

3.4.1. De toekenning van verschillende types minimumregelingen

Tabel 5 geeft een overzicht van het aandeel mannen en vrouwen met een minimumregeling opgesplitst naar stelsel en type minimumregeling. We maken hierbij een onderscheid naar het aantal individuen in functie van zeven types minimumregelingen die ze kunnen ontvangen: enkel een GMP streng (i.e. enkel een GMP WN streng (volledige loopbaan) en enkel een GMP gemengd WN streng (volledige loopbaan)), enkel een GMP soepel (i.e. enkel een GMP WN soepel of enkel een GMP gemengd WN soepel), enkel een MRL, een GMP streng en een GMP ZS (i.e. een GMP WN streng (volledige loopbaan) en een GMP ZS of een GMP gemengd WN streng (volledige loopbaan) en een GMP ZS), een GMP -soepel en een GMP ZS (i.e. een GMP WN soepel en een GMP ZS of een GMP gemengd WN soepel en een GMP ZS), een MRL en een GMP ZS of enkel een GMP ZS (inclusief enkel een GMP ZS volledige loopbaan).

euro (40/45ste van 1514,96 euro, zie Tabel 2) lager ligt dan het inkomensgerelateerd pensioen van 1375 euro. Gepensioneerde B heeft daarentegen een gemengde loopbaan. Deze gepensioneerde heeft 25 jaar gewerkt als werknemer met een pensioenopbrengst van 40 euro en 15 jaar als zelfstandige met een pensioenopbrengst van 25 euro. Hij/zij heeft net als gepensioneerde A een inkomensgerelateerd pensioen van 1375 euro. Het deel als zelfstandige (375 euro; i.e. 25 x 15) zal worden opgetrokken tot het minimumpensioen (i.e. 505 euro, 15/45ste van 1514,96 euro) zodat het totale pensioenbedrag 1505 euro bedraagt. Aangezien het plafond niet geproratiseerd is, wordt dit bedrag niet beperkt. Moest het plafond wel geproratiseerd zijn in functie van het aantal loopbaanjaren in beide stelsels (in casu 40), dan zou het plafond 1347 bedragen en zou het inkomensgerelateerd pensioen van 1375 euro dus niet worden opgetrokken tot 1505 euro.

Tabel 5 Aandeel mannen en vrouwen met een minimumregeling, naar stelsel en type minimumregeling
Situatie december 2017

Stelsel	Type minimumregeling	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	Met een minimumregeling	27	56
	Met enkel GMP streng	6	22
	Met enkel GMP soepel	0	1
	Met enkel MRL	4	22
	Met GMP streng + GMP ZS	9	6
	Met GMP soepel + GMP ZS	0	1
	Met MRL + GMP ZS	1	1
	Met enkel GMP ZS	7	3
Enkel WN	Met een minimumregeling	10	54
	Met enkel GMP streng	5	26
	Met enkel GMP soepel	0	2
	Met enkel MRL	5	26
WN + ZS	Met een minimumregeling	64	73
	Met enkel GMP streng	9	7
	Met enkel GMP soepel	0	1
	Met enkel MRL	2	9
	Met GMP streng + GMP ZS	35	39
	Met GMP soepel + GMP ZS	1	3
	Met MRL + GMP ZS	3	8
	Met enkel GMP ZS	15	6
Enkel ZS	Met enkel een GMP ZS	76	33

De tabel laat zien dat er heel wat combinatiemogelijkheden zijn ten gevolge het bestaan van de verschillende minimumregelingen en pensioenstelsels. We bespreken daarom in wat volgt de bestaande combinatiemogelijkheden per stelsel. Herinner dat het belang van de verschillende stelsels in kaart wordt gebracht in bijlage 2. Deze bijlage splitst de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen op naar stelsel.

De opnamepercentages bij gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen en enkel een zelfstandigenpensioen zijn het eenvoudigst te interpreteren. In het werknemersstelsel zien we dat de helft van de mannen en vrouwen met een minimumregeling een GMP streng ontvangt en de andere helft een MRL. Verder zien we dat nagenoeg geen enkele gepensioneerde een GMP soepel kreeg toegekend. Gepensioneerden met enkel een pensioen als zelfstandige ontvangen daarentegen enkel een minimumpensioen als zelfstandige. De tabel toont, net als in tabel 3, dat aanzienlijk meer mannen in dit stelsel een minimumpensioen krijgen toegekend dan vrouwen.

In het gemengd stelsel als werknemer en zelfstandige is de realiteit aanzienlijk complexer. Het is immers mogelijk om binnen dit stelsel een minimumpensioen of MRL als werknemer te combineren met een minimumpensioen als zelfstandige. De meerderheid van de vrouwen en mannen ontvangt zowel een GMP WN streng als een GMP ZS: 39% van de vrouwen (ten opzichte van een totaal van 73% met een minimumregeling) en 35% van de mannen (ten opzichte van 64%). 7% van de vrouwen en 9% van de mannen ontvangt enkel een GMP streng; 6% van de vrouwen en 15% van de mannen ontvangt enkel een GMP ZS. Weinig gepensioneerden ontvangen een GMP soepel (al dan niet gecombineerd met een GMP ZS). Verder toont de tabel het beperkte belang van het MRL voor gepensioneerde mannen met een werknemers- en zelfstandigenpensioen: slechts 2% van de mannen heeft enkel een MRL en 3% combineert het MRL met een minimumpensioen als zelfstandige

Het is interessant om bovenstaande tabel te interpreteren in functie van de verschillende toegangspersentages. Herinner immers dat de toekenning van een minimumregeling niet enkel afhankelijk is van de hoogte van iemands proportioneel pensioenbedrag, maar ook van het feit of iemand voldoet aan de toegangsvoorwaarden van een minimumregeling. De toegangspersentages worden weergegeven in tabel 6. De tabel maakt een onderscheid naar het procentueel aantal mannen en vrouwen die voldoen aan de toegangsvoorwaarde voor een minimumpensioen en het procentueel aantal mannen en vrouwen die voldoen aan de toegangsvoorwaarde voor een MRL.

De tabel onderscheidt zes categorieën: 1) toegang tot een minimumregeling, 2) toegang tot een minimumpensioen, 3) toegang tot een MRL, 4) toegang tot een GMP ZS (inclusief GMP ZS volledige loopbaan), 5) toegang tot een GMP streng (GMP WN streng (volledige loopbaan) en een GMP gemengd streng (volledige loopbaan)), en 6) toegang tot een GMP soepel (GMP WN soepel, GMP gemengd soepel) maar waarbij er geen toegang is tot een GMP streng. Deze opdeling heeft als gevolg dat er geen dubbeltellingen zijn tussen de categorieën streng en soepel. Andere dubbeltellingen zijn wel zichtbaar in de tabel. Zo kunnen gepensioneerden met toegang tot een MRL ook toegang hebben tot een minimumpensioen. Gepensioneerden kunnen verder zowel toegang hebben tot een GMP ZS en een GMP gemengd of een GMP WN.

Tabel 6 Aandeel mannen en vrouwen die voldoen aan de toegangsvoorwaarde voor een minimumregeling, naar stelsel en type minimumregeling
Situatie december 2017

Stelsel	Type minimumregeling	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	Toegang tot een minimumregeling	97	91
	Toegang tot een minimumpensioen	96	78
	<i>Toegang tot een GMP ZS</i>	<i>29</i>	<i>13</i>
	<i>Toegang tot GMP streng</i>	<i>90</i>	<i>66</i>
	<i>Toegang tot GMP soepel, niet GMP streng</i>	<i>2</i>	<i>10</i>
	Toegang tot een MRL	83	85
Enkel WN	Toegang tot een minimumregeling	98	94
	Toegang tot een minimumpensioen	97	81
	<i>Toegang tot GMP streng</i>	<i>96</i>	<i>70</i>
	<i>Toegang tot GMP soepel, niet GMP streng</i>	<i>1</i>	<i>10</i>
	Toegang tot een MRL	98	94
WN + ZS	Toegang tot een minimumregeling	97	86
	Toegang tot een minimumpensioen	96	77
	<i>Toegang tot een GMP ZS</i>	<i>96</i>	<i>76</i>
	<i>Toegang tot een GMP streng</i>	<i>91</i>	<i>62</i>
	<i>Toegang tot een GMP soepel, niet GMP streng</i>	<i>4</i>	<i>11</i>
	Toegang tot een MRL	57	62
Enkel ZS	Toegang tot een minimumpensioen	91	34

Tabel 6 toont dat 97% van de mannen en 91% van de vrouwen over alle stelsels heen toegang hebben tot een minimumregeling. Het percentage mannen en vooral vrouwen met een minimumregeling uit tabel 5 zou met andere woorden nog kunnen toenemen als de toegangsvoorwaarden niet meer zouden bestaan. Opgedeeld naar type minimumregeling, zien we ten eerste enkele belangrijke verschillen tussen mannen en vrouwen wat betreft de toegang tot minimumpensioenen. Meer mannen dan vrouwen hebben toegang tot het GMP streng (90% versus 66%) en meer mannen dan vrouwen hebben

toegang tot een minimumpensioen als zelfstandige (29% versus 13%). Verder valt op dat vooral vrouwen enkel toegang hebben tot het GMP soepel (10% versus 2% bij de mannen).

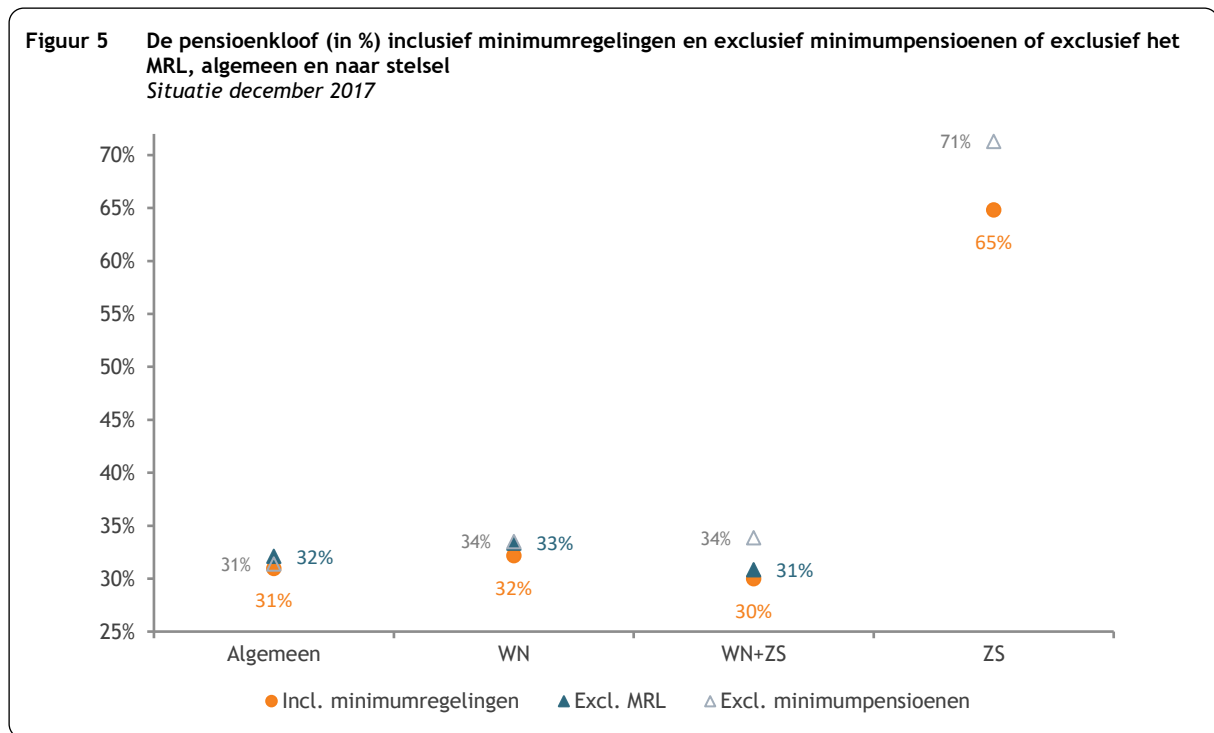
Een verdere opsplitsing naar stelsel toont dat de algemene toegangspercentages heel wat variatie verbergen. Zo zien we dat slechts 34% van de vrouwen met enkel een zelfstandigenpensioen toegang heeft tot het minimumpensioen tegenover 91% van de mannen. Deze verschillende toegangspercentages kunnen voor een belangrijk deel verklaren waarom slechts 33% van de vrouwen met enkel een zelfstandigenpensioen een minimumpensioen ontvangt (zie tabel 5). Opvallend is dat nagenoeg elke gepensioneerde vrouw met enkel een zelfstandigenpensioen die toegang heeft tot een minimumpensioen, er dus ook één ontvangt. Ook bij mannen uit deze subgroep is de verhouding tussen het ontvangen van een minimumpensioen (76%) en de toegang (91%) erg hoog. Deze verhouding tussen ontvangst en toegang ligt veel lager bij gepensioneerden met een werknemerspensioen. Het inkomensgerelateerd pensioen van vrouwen en mannen met een werknemerspensioen is met andere woorden vaak te hoog om aanspraak te kunnen maken op een minimumpensioen. Dat nagenoeg alle zelfstandigen met toegang ook een minimumpensioen ontvangen kent twee verklaringen. Ten eerste zorgt de correctiecoëfficiënt¹⁹ ervoor dat dat het inkomensgerelateerd pensioen voor eenzelfde inkomen lager is bij zelfstandigen dan bij werknemers. Een tweede mogelijke verklaring is dat het inkomen van zelfstandigen dat wordt gebruikt om het pensioen te berekenen gemiddeld lager ligt dan het loon van werknemers.

Bij de groep gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen merken we ook op dat ten gevolge de soepelere toegangsvoorwaarden een hoger percentage van de vrouwen toegang heeft tot het MRL (94%) ten opzichte van het percentage vrouwen dat toegang heeft tot een minimumpensioen (81%). Deze vaststelling zou kunnen verklaren waarom een belangrijk deel van de vrouwen in deze subgroep gebruik maakt van het MRL (zie tabel 5).

3.4.2. Het afzonderlijke belang van de minimumpensioenen en het MRL op de pensioenkloof

We hebben tot nog toe gezien dat de minimumregelingen een belangrijk effect hebben op de pensioenkloof. Zonder minimumregelingen zou de pensioenkloof immers stijgen van 31% naar 37% (zie figuur 1). Verder hebben we ook geduurd dat er belangrijke verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de minimumregelingen die werden toegekend (zie tabel 5). Om na te gaan wat de afzonderlijke impact is op de pensioenkloof van de minimumpensioenen en het MRL, tonen we in onderstaande figuur drie pensioenkloven: een pensioenkloof met alle minimumregelingen (oranje bolletjes), een pensioenkloof zonder het MRL (blauwe driehoekjes) en een pensioenkloof zonder minimumpensioenen (grijze driehoekjes). Voor de leesbaarheid hebben we de Y-as van de figuur aangepast (van 25% tot 70% in plaats van 0% tot 100% zoals in de andere figuren).

¹⁹ Door toepassing van de correctiecoëfficiënt (of harmonisatie-coëfficiënt) werden lagere beroepsinkomsten in aanmerking genomen in de pensioenberekening van zelfstandigen. In 2021 werd de correctiecoëfficiënt afgeschaft. Voor loopbaanjaren vanaf 2021 is de pensioenberekening van zelfstandigen bijgevolg identiek aan die van werknemers.

Figuur 5 laat zien dat de pensioenkloof licht stijgt ten gevolge het niet langer toekennen van het MRL (van 31% naar 32%). Als het MRL niet langer zou worden toegekend, dan neemt het gemiddelde man-vrouwverschil dus beperkt toe. De figuur toont verder dat het niet langer toekennen van de minimumpensioenen nauwelijks effect heeft op de gemiddelde pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen: de pensioenkloof blijft 31%. Zoals we later meer in detail zullen toelichten, is het effect van het afzonderlijk afschaffen van het MRL en de minimumpensioenen beperkt omdat de afschaffing van het MRL leidt tot een toegenomen belang van de minimumpensioenen en vice versa.

De opdeling naar stelsel toont verder dat het niet langer toekennen van het MRL of de minimumpensioenen een beperkte invloed heeft op de pensioenkloof bij diegenen met enkel een pensioen als werknemer: de waarden van de grijze en blauwe driehoekjes liggen dicht bij elkaar. Bij diegenen met een pensioen als werknemer en zelfstandige doet het niet toekennen van de minimumpensioenen de pensioenkloof stijgen van 30% naar 34%; het niet toekennen van het MRL heeft daarentegen minder impact en doet de pensioenkloof toenemen van 30% naar 31%. In tegenstelling tot het werknemersstelsel, heeft het afschaffen van de minimumpensioenen een groot effect op de gemiddelde man-vrouwverschillen bij gepensioneerden met enkel een zelfstandigenpensioen. Als er geen minimumpensioenen meer zouden zijn, zou de pensioenkloof in deze groep stijgen van 65% naar 71%. Deze stijging in het zelfstandigenstelsel is logisch: zelfstandigen kunnen niet terugvallen op een MRL wanneer de minimumpensioenen niet meer zouden bestaan.

We kunnen dus stellen dat het MRL en de minimumpensioenen afzonderlijk weinig tot geen invloed hebben op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen met een werknemerspensioen. Door deze twee minimumregelingen één per één af te schaffen, ontstaan immers bepaalde interactie-effecten waarbij ontvangers van het minimumpensioen bijvoorbeeld zullen terugvallen op het MRL in geval er geen minimumpensioenen zouden bestaan (zie ook sectie 2.2.1). We onderzoeken de omvang van deze interactie-effecten in de volgende twee secties. Hiertoe onderzoeken we de effecten ten gevolge het niet

meer toekennen van het MRL voor de subpopulatie met een MRL (zie sectie a) en de effecten ten gevolge het niet meer toekennen van de minimumpensioenen voor de subpopulatie met een minimumpensioen (zie sectie b). Het belang van deze verschillende subgroepen wordt in kaart gebracht in bijlage 2. Deze bijlage splitst de steekproefaantallen en de geëxtrapolerde populatie-aantallen op naar de al dan niet toekenning van een MRL en/of minimumpensioen.

a. Het belang van het MRL

Tabel 7 toont de veranderingen in de opname van verschillende types minimumregelingen ten gevolge het niet meer toekennen van het MRL voor gepensioneerden met een MRL. Let wel, omdat het MRL enkel van toepassing is op gepensioneerden met een werknemersloopbaan, worden gepensioneerden met enkel een loopbaan als zelfstandige niet opgenomen de hier behandelde onderzoekspopulatie. Tabel 8 toont het gemiddelde verlies in pensioenbedrag bij deze subgroep.

Tabel 7 gaat ten eerste na of gepensioneerden met een MRL een ander type minimumregeling opnemen in geval het MRL niet meer zou worden toegekend. In tegenstelling tot in tabel 5, maken we hierbij voor de eenvoud geen opdeling tussen specifieke types van minimumregelingen maar delen we gepensioneerden op in vier types, met name gepensioneerden met enkel een minimumpensioen, gepensioneerden met een minimumpensioen en een MRL, gepensioneerden met enkel een MRL en gepensioneerden zonder minimumregeling. Om eventuele interactie-effecten te onderzoeken, bevat de tabel een vergelijking tussen de situatie met en zonder MRL. De derde en vierde kolom toont de situatie met MRL en deelt de groep gepensioneerden met een MRL op in de vier verschillende types. Logischerwijs situeert de groep met een MRL zich enkel in de tweede en derde type. De vijfde en zesde kolom geeft daarentegen het aantal mannen en vrouwen weer aan wie een bepaald type minimumregeling wordt toegekend in geval het MRL niet zou bestaan. Een vergelijking van de linker- en rechterkant van de tabel toont dus de veranderingen die zouden ontstaan in de opname van de ene dan wel de andere minimumregeling wanneer het MRL niet langer zou bestaan voor de groep gepensioneerden met een MRL.

De tabel toont aan dat er twee veranderingen optreden als het MRL zou worden afgeschaft. 54% de mannen aan wie voorheen het MRL werd toegekend, al dan niet in combinatie met een minimumpensioen, valt terug op een minimumpensioen. De overige 46% van de mannen ontvangt geen minimumpensioen. Bij vrouwen zien we een gelijkaardige tendens: na afschaffing van het MRL, ontvangt 42% van de vrouwen die voorheen een MRL hadden een minimumpensioen en 58% geen minimumpensioen. Dat vrouwen vaker dan mannen niet langer recht hebben op een minimumregeling kan samenhangen met de bevinding uit tabel 6 waaruit bleek dat heel wat vrouwen enkel toegang hadden tot het MRL en niet tot een minimumpensioen.

Tabel 7 Verandering in de opname van minimumregelingen bij mannen en vrouwen met een MRL als het MRL niet langer wordt toegekend, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Type minimum	Met MRL		Zonder MRL	
		Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)	Aandeel mannen (in%)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	Met enkel een minimumpensioen	0	0	54	42
	Met een minimumpensioen en een MRL	17	5	0	0
	Met enkel een MRL	83	95	0	0
	Geen minimumregeling	0	0	46	58
Enkel WN	Met enkel een minimumpensioen	0	0	47	40
	Met enkel een MRL	100	100	0	0
	Geen minimumregeling	0	0	53	60
WN + ZS	Met enkel een minimumpensioen	0	0	71	52
	Met een minimumpensioen en een MRL	63	43	0	0
	Met enkel een MRL	37	57	0	0
	Geen minimumregeling	0	0	29	48

De verschuiving van de toekenning van een MRL naar ontvangst van enkel een minimumpensioen doet zich zowel voor bij gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen als bij gepensioneerden met een gemengd pensioen. In de eerste groep zien we dat de afschaffing van het MRL ertoe leidt dat 47% van de mannen en 40% van de vrouwen terugvallen op een minimumpensioen. Het gaat hier dus om mannen en vrouwen die voldoen aan de toegangsvoorwaarden voor het minimumpensioen met een inkomensgerelateerd pensioen dat lager ligt dan het minimumpensioen, maar voor wie het MRL voordeliger was dan het minimumpensioen. Bij gepensioneerden met een gemengde loopbaan is de verklaring veelal dat de gepensioneerde een GMP ZS combineerde met een MRL (herinner dat de combinatie GMP WN en MRL niet mogelijk is). Zonder het MRL valt de gepensioneerde dus enkel terug op het GMP ZS.

In tabel 8 gaan we vervolgens na wat de impact is op het pensioenbedrag van mannen en vrouwen met een MRL als het MRL niet langer zou worden toegekend. Deze tabel bevat het gemiddelde pensioen met MRL en het procentueel verlies in pensioenbedrag ten gevolge het niet toekennen van het MRL. De tabel laat zien dat mannen procentueel minder verliezen dan vrouwen moest het MRL niet worden toegekend. Mannen met enkel een werknemerspensioen verliezen 3% tegenover 8% bij vrouwen. Bij de gepensioneerden met een gemengde loopbaan zijn deze percentages respectievelijk 1% en 9%. Dat vrouwen procentueel meer verliezen dan mannen ligt in lijn van de verwachtingen. Zoals bleek uit vorige tabel ontvangen vrouwen vaker dan mannen geen minimumpensioen na afschaffing van het MRL.

Tabel 8 Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van het MRL voor mannen en vrouwen met een MRL, algemeen en naar stelsel

Stelsel	Met MRL		Zonder MRL	
	Gemiddelde pensioen mannen (in €)	Gemiddelde pensioen vrouwen (in €)	Gemiddelde verlies mannen (in %)	Gemiddelde verlies vrouwen (in %)
Algemeen	1175	859	2%	9%
Enkel WN	1176	871	3%	8%
WN + ZS	1172	756	1%	9%

b. Het belang van de minimumpensioenen

In deze sectie gaan we na in welke mate mannen en vrouwen verschillend worden geïmpacteerd als enkel de minimumpensioenen (en dus niet het MRL) niet zouden worden toegekend. Om de impact hiervan goed te kunnen visualiseren, beperkt deze sectie zich tot de gepensioneerden met een minimumpensioen. Het gaat hier met andere woorden om alle gepensioneerde mannen en vrouwen met een minimumregeling uit tabel 5 met uitzondering van diegenen met enkel een MRL.

Tabel 9 toont de opname van verschillende types minimumregelingen vóór de afschaffing en na de afschaffing van de minimumpensioenen. Een vergelijking van de linker- en rechterkant van de tabel geeft verder inzicht in de veranderingen die ontstaan in de opname van minimumregelingen wanneer de minimumpensioenen niet langer zouden worden toegekend.

Tabel 9 Verandering in de opname van minimumregelingen bij mannen en vrouwen met een minimumpensioen als de minimumpensioenen niet langer worden toegekend, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Type minimumregeling	Met minimumpensioenen		Zonder minimumpensioenen	
		Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	Met enkel een minimumpensioen	97	97	0	0
	Met een minimumpensioen en een MRL	3	3	0	0
	Met enkel een MRL	0	0	36	84
	Geen minimumregeling	0	0	64	16
Enkel WN	Met enkel een minimumpensioen	100	100	0	0
	Met een minimumpensioen en een MRL	0	0	0	0
	Met enkel een MRL	0	0	91	98
	Geen minimumregeling	0	0	9	2
WN + ZS	Met enkel een minimumpensioen	95	89	0	0
	Met een minimumpensioen en een MRL	5	11	0	0
	Met enkel een MRL	0	0	26	58
	Geen minimumregeling	0	0	74	42
Enkel ZS	Met enkel een minimumpensioen	100	100	0	0

Zoals blijkt uit de tabel ontvangt 97% van de gepensioneerden met een minimumpensioen enkel een minimumpensioen. 3% ontvangt een minimumpensioen en een MRL (deze 3% zijn per definitie gepensioneerden met een gemengd pensioen als werknemer en zelfstandige). De tabel toont dat een grote verschuiving plaatsvindt van de minimumpensioenen naar het MRL in geval er geen

minimumpensioenen meer zouden zijn. Om deze verschuiving beter te begrijpen, interpreteren we in wat volgt de cijfers opgesplitst naar stelsel.

We bekijken eerst de subgroep van gepensioneerden met enkel een pensioen als werknemer. Logischerwijze ontvangt deze groep vóór de afschaffing enkel een minimumpensioen (herinner dat een GMP WN en een MRL niet samen kunnen bestaan, cf. sectie 1.1.2). Wordt het minimumpensioen niet toegekend, dan zou de grote meerderheid van mannen en vooral vrouwen terugvallen op het MRL. Een minderheid zal niet langer een minimumregeling ontvangen. Deze situatie kan zich voordoen ten gevolge de voordeligere berekening van het GMP streng: herinner dat eenmaal iemand toegang heeft tot het GMP streng (bijvoorbeeld omdat de gepensioneerde 30 jaar voltijds heeft gewerkt), ieder loopbaanjaar van minstens 52 VTE-dagen recht geeft op 1/45ste van een minimumpensioen (cf. tabel 2). Het is best mogelijk dat bepaalde onvolledige loopbaanjaren met een loon dat te hoog is om een MRL te kunnen ontvangen, toch worden opgetrokken tot volledige loopbaanjaren ten gevolge deze voordelige berekening van het GMP streng. Dat meer mannen dan vrouwen geen voordeel halen uit de toepassing van het MRL maar wel uit de minimumpensioenen kan ermee te maken hebben dat zij vaker dan vrouwen zulke loopbanen hebben waarin de lonen tijdens jaren met toegang tot het MRL te hoog zijn om aanspraak te maken op het MRL, en waarbij de niet-volledige loopbaanjaren worden opgetrokken tot volledige loopbaanjaren dankzij het GMP streng.

Ook bij diegenen met een gemengd pensioen zien we dat mannen vaker dan vrouwen terugvallen op geen minimumregeling. De verklaring kan identiek zijn aan de hierboven reeds aangehaalde verklaring. Daarbij komt nog dat we uit tabel 6 weten dat mannen met een gemengd pensioen minder vaak dan vrouwen met een gemengd pensioen toegang hebben tot het MRL waardoor ze na afschaffing van de minimumpensioenen uiteraard minder kunnen terugvallen op het MRL.

Tabel 10 geeft, ten slotte, aan wat het procentuele verlies is voor mannen en vrouwen met een minimumpensioen als het minimumpensioen niet langer zou worden toegekend. De tabel toont aan dat mannen met een minimumpensioen over het algemeen relatief harder worden getroffen dan vrouwen als er geen minimumpensioenen meer zouden zijn: mannen met een minimumpensioen verliezen gemiddeld 23% van hun gemiddelde pensioeninkomen. Vrouwen daarentegen verliezen gemiddeld 14%. Dat mannen over het algemeen meer verliezen dan vrouwen – hoewel ze in alle subgroepen afzonderlijk minder verliezen – heeft te maken met het feit dat het gemiddelde procentuele verlies bij mannen sterker dan bij vrouwen wordt beïnvloed door het omvangrijke procentuele verlies in de subgroep met enkel een pensioen als zelfstandige. Bijkomende analyses (hier niet getoond) hebben immers uitgewezen dat er slechts weinig vrouwen zijn met enkel een minimumpensioen als zelfstandige.

Tabel 10 Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de minimumpensioenen voor mannen en vrouwen met een minimumpensioen, naar stelsel
Situatie december 2017

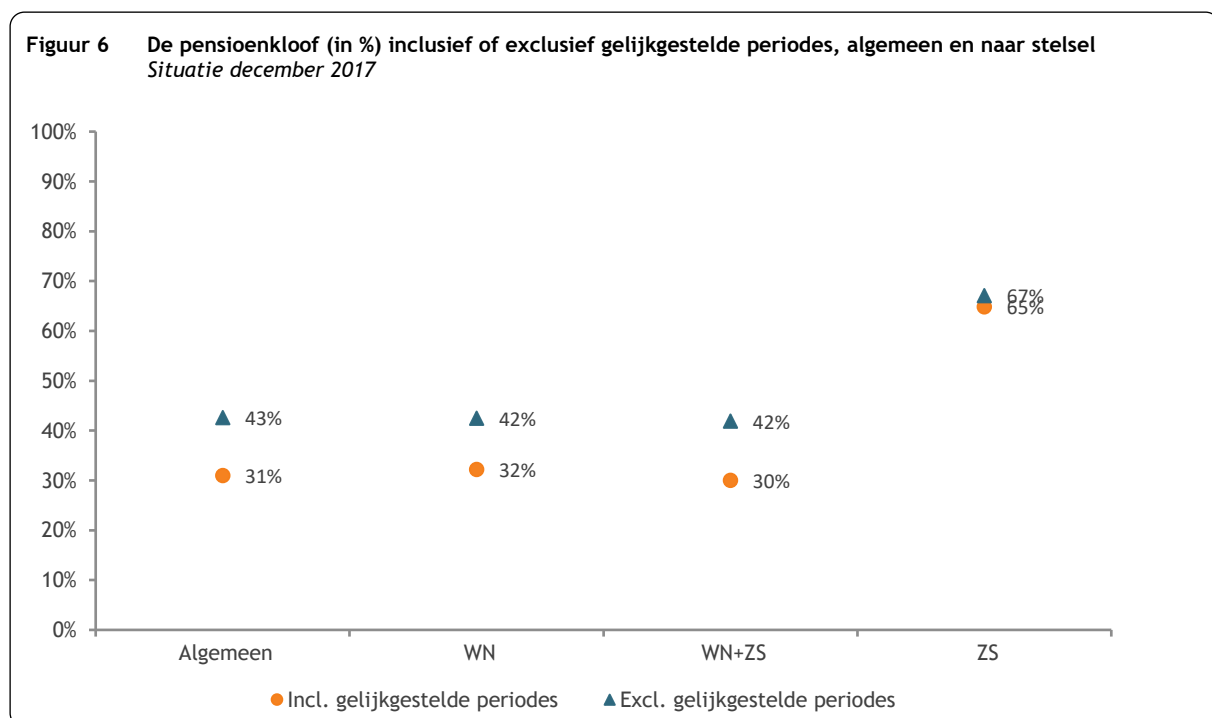
Stelsel	Met minimumpensioenen		Zonder minimumpensioenen	
	Gemiddelde pensioen mannen (in €)	Gemiddelde pensioen vrouwen (in €)	Gemiddelde verlies mannen (in %)	Gemiddelde verlies vrouwen (in %)
Algemeen	1260	1122	23	14
Enkel WN	1223	1144	6	8
WN + ZS	1278	1084	25	27
Enkel ZS	1209	1024	39	54

4. De impact van gelijkgestelde periodes op de pensioenkloof

In dit hoofdstuk gaan we na in welke mate de gelijkgestelde periodes de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen beïnvloeden. We tonen eerst de pensioenkloof met en zonder gelijkgestelde periodes (sectie 4.1). Daarna geven we de gemiddelde pensioenbedragen die aan de basis liggen van de beide kloven en tonen we het relatieve verlies van mannen en vrouwen ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes (sectie 4.2). Ten derde tonen we een aantal bijkomende statistieken (sectie 4.3). Tot slot wijden we een sectie aan de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten (sectie 4.4). In deze sectie gaan we in op het belang van deze gelijkstelling in het gemiddelde pensioeninkomen van mannen en vrouwen.

4.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes

Figuur 6 bevat de pensioenkloof *inclusief* (oranje bolletjes) en *exclusief* (blauwe driehoekjes) gelijkgestelde periodes voor rustgepensioneerden naargelang het stelsel waarin het rustpensioen werd opgebouwd. De pensioenkloof *inclusief* gelijkgestelde periodes is identiek aan de pensioenkloof inclusief minimumregelingen die werd opgenomen in figuur 1. De pensioenkloof *exclusief* gelijkgestelde periodes is gebaseerd op de gesimuleerde rustpensioenen waarbij we veronderstellen dat gelijkgestelde periodes – als deze voorkomen in de pensioenloopbaan – geen pensioenrechten genereren.

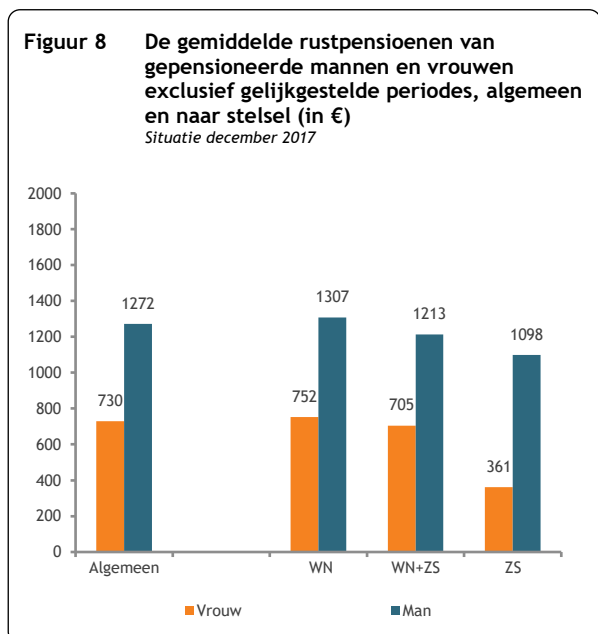
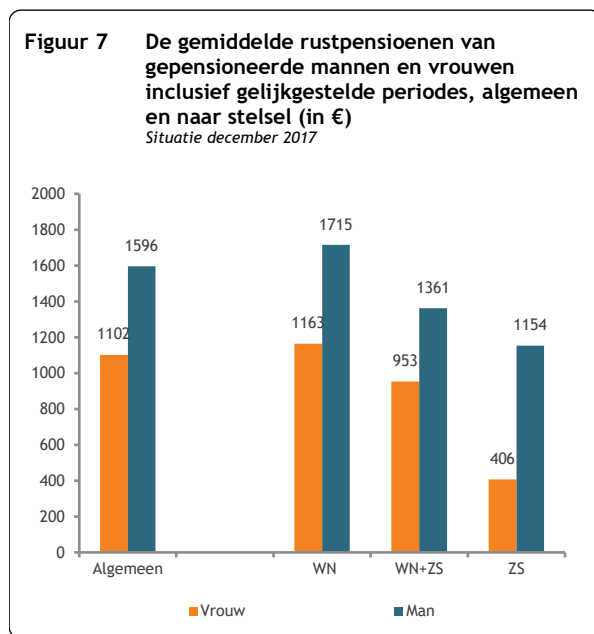
De figuur laat zien dat zonder de gelijkgestelde periodes de pensioenkloof zou toenemen van 31% naar 43%. Zonder gelijkgestelde periodes zou het gemiddelde pensioen van de vrouw dus 43% lager liggen dan dat van de man. De opsplitsing naar stelsel laat verder zien dat impact op de pensioenkloof voor het grootste stuk kan worden toegeschreven aan de gelijkstellingen in het werknemersstelsel. Zonder gelijkgestelde periodes stijgt de pensioenkloof van 32% naar 42% bij diegenen met enkel een pensioen

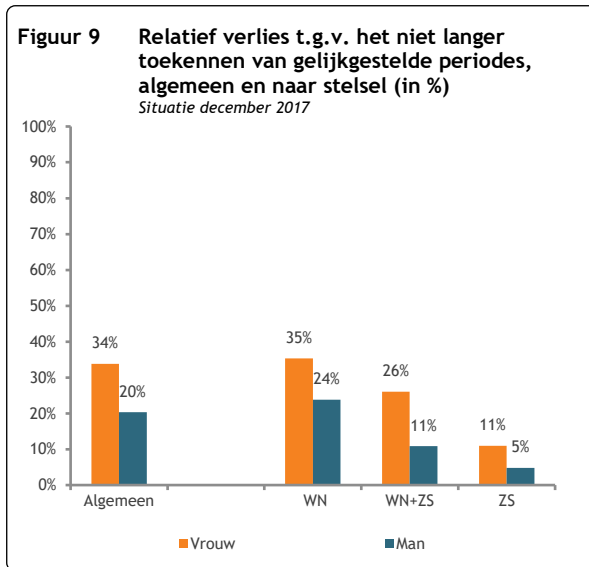
als werknemer en van 30% naar 42% bij diegenen met een pensioen als werknemer en zelfstandige. Het niet langer toekennen van gelijkgestelde periodes in de pensioenberekening heeft daarentegen weinig effect op de pensioenkloof bij mannen en vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige. Zonder gelijkgestelde periodes stijgt de pensioenkloof in deze subgroep van 65% naar 67%.

4.2. De gemiddelde pensioenbedragen inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes

Om bovenstaande veranderingen in de pensioenkloof beter te kunnen begrijpen, tonen we in volgende figuren de gemiddelde bruto pensioenbedragen die aan de basis liggen van de pensioenkloof inclusief en exclusief gelijkgestelde periodes alsook het relatieve verlies ten gevolge de afschaffing van de gelijkgestelde periodes.

Figuur 7 is identiek aan figuur 2 en toont het gemiddelde rustpensioen van gepensioneerde mannen en vrouwen in december 2017. Figuur 8 toont het gemiddelde rustpensioen in de veronderstelling dat de gelijkgestelde periodes geen pensioenrechten genereren. Figuur 9 geeft voorts het procentuele verschil tussen de situatie met en zonder gelijkgestelde periodes.

Zoals blijkt uit de figuren zou het niet toekennen van de gelijkgestelde periodes het gemiddelde pensioenbedrag van vrouwen met 34% doen afnemen. Mannen zouden gemiddeld 20% van hun pensioenbedrag verliezen. Dat vrouwen procentueel meer verliezen dan mannen bij het niet toekennen van de gelijkgestelde periodes maakt dat de gelijkgestelde periodes de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen verkleinen met 12 procentpunt (i.e. het verschil tussen 43% en 31%, cf. figuur 6).

Wat de opsplitsing naar stelsel betreft zien we ten eerste dat vrouwen in alle subgroepen procentueel

meer zouden verliezen dan mannen als de gelijkstellingen geen pensioenopbouw zouden genereren. De figuur toont ten tweede dat het pensioenbedrag van mannen en vrouwen met enkel een pensioen als werknemer het meest zou worden beïnvloed en het pensioenbedrag van mannen en vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige het minst. Het belang van de gelijkgestelde periodes voor de groep met een pensioen als werknemer en zelfstandige ligt daartussenin. Dat de gelijkgestelde periodes belangrijker zijn voor werknemers dan voor zelfstandigen is in overeenstemming met voorgaand onderzoek (zie Peeters & Van Camp, 2016).

4.3. Bijkomende statistieken

Op basis van een vergelijking van de pensioenkloof *inclusief* en *exclusief* gelijkgestelde periodes kunnen we vaststellen dat de gelijkgestelde periodes een belangrijke rol spelen in het verminderen van de man-vrouwverschillen in het gemiddelde pensioeninkomen. We hebben aangetoond dat de pensioenkloof zou stijgen bij afwezigheid van de gelijkgestelde periodes omdat vrouwen in alle subgroepen procentueel meer verliezen dan mannen (zie figuur 9). Naar analogie met de sectie over de minimumregelingen, kunnen we dit manvrouw-verschil opsplitsen in twee factoren, met name (1) het percentage mannen en vrouwen met gelijkgestelde periodes in de pensioenloopbaan (zie 4.3.1) en (2) het gemiddelde verlies ten gevolge van het niet toekennen van gelijkgestelde periodes bij diegenen met gelijkgestelde periodes in de pensioenloopbaan (4.3.2).

4.3.1. Het aandeel gepensioneerden met gelijkgestelde periodes in de pensioenloopbaan

Tabel 11 geeft het procentueel aantal mannen en vrouwen weer met een gelijkgestelde periode in de loopbaan, al dan niet opgesplitst naar stelsel. Deze tabel kan gebruikt worden om na te gaan of vrouwen vaker dan mannen gelijkgestelde periodes kennen in de pensioenloopbaan.

Tabel 11 Aandeel mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Algemeen	95	95
Enkel WN	99	99
WN + ZS	94	95
Enkel ZS	39	18

Op basis van deze tabel kunnen we concluderen dat de loopbaan van bijna alle mannen en vrouwen in de onderzoekspopulatie uit ten minste één gelijkgestelde periode bestaat. Opgedeeld naar stelsel, zien we alleen in de kwantitatief weinig belangrijke subgroep met enkel een zelfstandigenpensioen dat een minderheid een gelijkstelling kende: 39% van de mannen en 18% van de vrouwen in deze subgroep hebben ten minste één gelijkgestelde periode in de pensioenloopbaan.

4.3.2. Het gemiddelde verlies zonder gelijkgestelde periodes

Omdat bijna iedereen een gelijkstelling heeft in de pensioenloopbaan is het procentuele verlies ten gevolge de afschaffing van de gelijkgestelde periodes bij diegenen met een gelijkstelling nagenoeg identiek aan het procentuele verlies bij de volledige groep gepensioneerden (zie figuur 9). Enkel bij de subgroep van gepensioneerden met enkel een zelfstandigenpensioen zien we verschillen. In deze subgroep verliezen de gepensioneerden met een gelijkstelling aanzienlijk meer dan gepensioneerden in de volledige groep (11% bij mannen/28% bij vrouwen versus 5% bij mannen/11% bij vrouwen in figuur 9).

Tabel 12 Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Met gelijkstellingen		Zonder gelijkstellingen	
	Gemiddelde pensioen mannen (in €)	Gemiddelde pensioen vrouwen (in €)	Gemiddelde verlies mannen (in %)	Gemiddelde verlies vrouwen (in %)
Algemeen	1632	1146	21	34
Enkel WN	1739	1181	24	36
WN + ZS	1358	966	11	27
Enkel ZS	1245	865	11	28

4.3.3. Het percentage gelijkstelling in de loopbaan

Aangezien bijna alle gepensioneerde mannen en vrouwen een gelijkgestelde periode kennen in de loopbaan (enkel bij de kwantitatief weinig belangrijke groep met enkel een zelfstandigenpensioen is dat niet het geval), heeft de opsplitsing tussen het aantal gepensioneerden met gelijkgestelde periodes in de pensioenloopbaan (4.3.1) en het gemiddelde verlies zonder gelijkgestelde periodes bij diegenen met een gelijkstelling (4.3.2) nauwelijks een verklarende waarde. Het gemiddelde *aantal* jaren gelijkstelling in de loopbaan zal allicht beter kunnen verklaren waarom vrouwen gemiddeld genomen procentueel meer verliezen dan mannen als de gelijkgestelde periodes niet langer worden toegekend (zie figuur 9). Tabel 13 geeft daarom voor gepensioneerde vrouwen en mannen in het algemeen, alsook uitgesplitst naar stelsel, het gemiddeld aantal samengedrukte jaren gelijkstelling, het gemiddeld aantal samengedrukte jaren werk en gelijkstelling, en het gemiddeld percentage gelijkstelling in de loopbaan. Om het gemiddeld percentage gelijkstelling in de loopbaan te bepalen, berekenen we de verhouding tussen de samengedrukte jaren gelijkstelling en de samengedrukte jaren werk en gelijkstelling.

Tabel 13 Gemiddeld aantal samengedrukte loopbaanjaren gelijkstelling, aantal samengedrukte loopbaanjaren werk en gelijkstelling en percentage gelijkgestelde loopbaanjaren voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling in de pensioenloopbaan, algemeen en naar stelsel
Situatie december 2017

Stelsel	Gemiddeld aantal samengedrukte loopbaanjaren gelijkstelling		Gemiddeld aantal samengedrukte loopbaanjaren werk en gelijkstelling		Gemiddeld percentage gelijkstelling in de loopbaan	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Algemeen	9	12	42	34	22	34
Enkel WN	11	13	42	35	27	36
WN + ZS	5	7	40	33	12	22
Enkel ZS	2	1	39	18	4	6

De figuur bevestigt voorgaand onderzoek (Peeters & Larmuseau, 2005; Peeters & Van Camp, 2016; Schols et al., 2022) dat het gemiddeld percentage gelijkstelling in de loopbaan groter is bij vrouwen dan bij mannen en dit onafhankelijk van het stelsel waarin het pensioen is opgebouwd. Ook het absoluut aantal jaren gelijkstelling bij vrouwen is groter dan bij mannen, behoudens bij de subgroep met enkel een loopbaan als zelfstandige. In deze groep hebben vrouwen gemiddeld minder jaren gelijkstelling dan mannen maar omdat de gemiddelde loopbaan van deze vrouwen ook korter is hebben vrouwen ook in deze subgroep een groter percentage gelijkstelling.

Het grotere gemiddelde percentage gelijkstelling in de loopbaan speelt ongetwijfeld een rol in de verklaring voor het feit dat de gelijkstellingen de pensioenkloof verkleinen. Ook andere factoren (die hier niet worden onderzocht) kunnen echter bepalend zijn, met name man-vrouwverschillen in de hoogte van het fictief loon (wat op zijn beurt het gevolg kan zijn van man-vrouwverschillen in de hoogte van het loon of in het type gelijkstelling) alsook de interactie tussen de gelijkgestelde periodes en de minimumregelingen. Het is immers mogelijk dat meer vrouwen dan mannen bij een afschaffing van de gelijkgestelde periodes de toegang tot een minimumregeling verliezen.

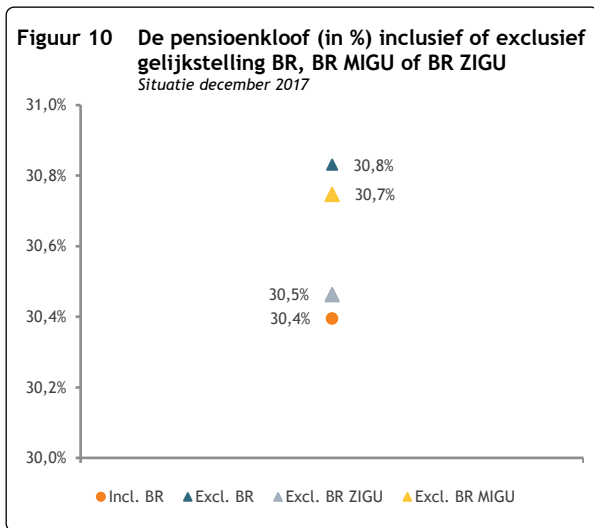
4.4. De gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten

Eerder in dit rapport werd al vermeld dat we speciale aandacht schenken aan de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten door na te gaan hoe de gelijkstelling behoud van rechten de pensioenen van mannen en vrouwen beïnvloedt. We analyseren hiertoe eerst de pensioenkloof met en zonder de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten (sectie 4.1). Daarna tonen we een aantal bijkomende statistieken om deze pensioenkloof verder te verklaren (sectie 4.4.2). Omdat de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten niet bestaat in het zelfstandigenstelsel, zijn de analyses beperkt tot gepensioneerden met een werknemerspensioen (al dan niet gecombineerd met een zelfstandigenpensioen). In bijlage 2 geven we meer informatie over de omvang van deze groep in de onderzoekspopulatie.

4.4.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten

We hebben gezien dat de gelijkgestelde periodes leiden tot een substantiële vermindering van de pensioenkloof (zie figuur 6). De vraag is vervolgens of dit ook geldt voor één welbepaalde vorm van gelijkstelling, met name de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten (verder de gelijkstelling 'behoud van rechten' genoemd). Herinner dat de gelijkstelling behoud van rechten werd ingericht voor

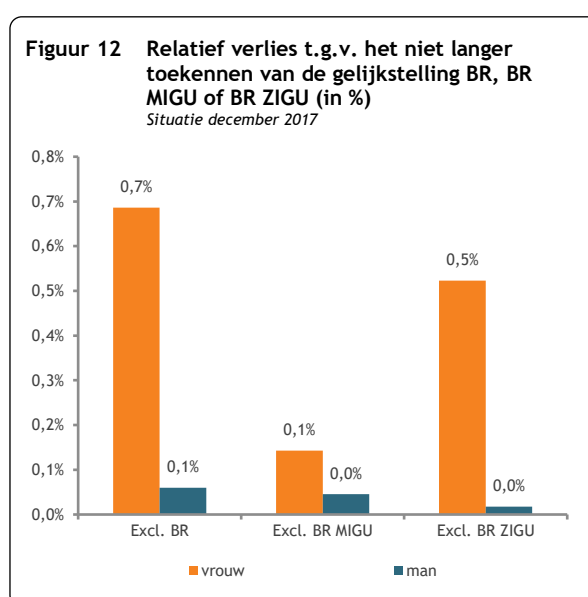
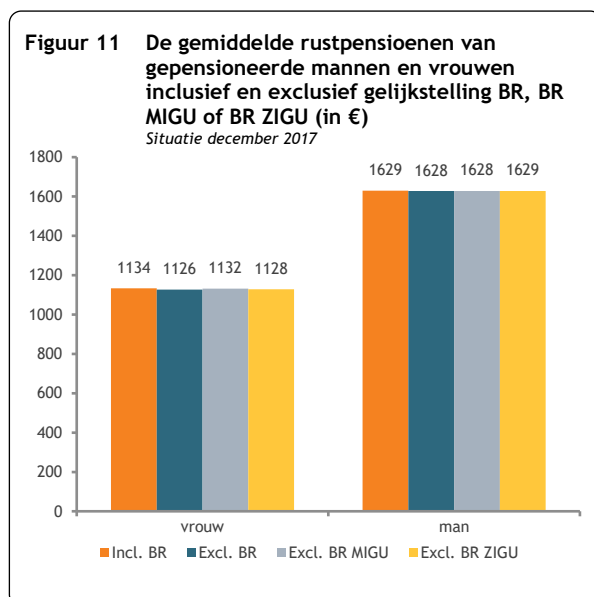
werknemers die na een periode van onvrijwillige voltijdse werkloosheid of voltijdse tewerkstelling, deeltijds aan de slag gaan omdat ze geen voltijdse job vinden. Deze werknemers kunnen een gelijkstelling behoud van rechten krijgen voor hun niet-gewerkte deeltijdse periode (zie sectie 1.2.1.b)

We tonen in figuur 10 eerst de pensioenkloof inclusief en exclusief de gelijkstelling behoud van rechten (BR) (vergelijk hiertoe het oranje bolletje met het blauwe driehoekje). Zoals blijkt uit de figuur vergroot de pensioenkloof als de gelijkstelling behoud van rechten niet zou worden toegekend. Merk echter op dat het effect beperkt is. De kloof inclusief behoud van rechten ligt 0,4 procentpunt lager dan de kloof exclusief behoud van rechten (30,4% versus 30,8%). De figuur toont verder hoe de pensioenkloof zou worden geïmpacteerd indien enkel de gelijkstelling behoud van rechten MIGU (zie geel driehoekje) of enkel de

gelijkstelling behoud van rechten ZIGU (zie grijs driehoekje) niet langer zou worden toegekend. Zoals blijkt heeft de gelijkstelling behoud van rechten MIGU een belangrijker effect op de pensioenkloof (een verschil van 0,3 procentpunt) dan de gelijkstelling behoud van rechten ZIGU (een verschil van 0,1 procentpunt). Voor de leesbaarheid hebben we de Y-as van de figuur aangepast (van 30% tot 31% in plaats van 0% tot 100% zoals in de andere figuren).

Figuur 11 en figuur 12 laten vervolgens zien dat het eerder beperkte effect op de pensioenkloof het gevolg is van de relatief beperkte impact van de gelijkstelling behoud van rechten op de pensioenbedragen van vrouwen en mannen. Zonder de gelijkstelling behoud van rechten daalt het gemiddelde pensioen van vrouwen met 0,7%. Bij mannen zakt het gemiddelde pensioen met slechts 0,1%. Als enkel de gelijkstelling behoud van rechten ZIGU of behoud van rechten MIGU zou worden afgeschaft, dan zijn de effecten logischerwijs nog beperkter.

4.4.2. Bijkomende statistieken

Mogelijk is de impact van de gelijkstelling behoud van rechten (MIGU en/of ZIGU) op de pensioenkloof beperkt omdat slechts weinig gepensioneerden een gelijkstelling behoud van rechten (MIGU en/of ZIGU) hebben. We onderzoeken deze verklaring aan de hand van tabel 14.

Zoals blijkt uit de tabel hebben relatief weinig gepensioneerden een gelijkstelling behoud van rechten: 11% van de vrouwen en 2% van de mannen met een werknemerspensioen hebben pensioenrechten die zijn gebaseerd op een gelijkstelling behoud van rechten (bij behoud van rechten ZIGU is dit respectievelijk 9% en 1%; bij behoud van rechten MIGU 5% en 1%; de optelsom van BR MIGU en BR ZIGU is verschillend van het aandeel mannen en vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten omdat sommigen zowel een gelijkstelling BR MIGU als BR ZIGU hebben in de loopbaan). Niet opgedeeld naar geslacht, vinden we dat 6% van de hier geselecteerde onderzoekspopulatie pensioenrechten heeft opgebouwd ten gevolge van deze gelijkstelling (te berekenen op basis van bijlage 2). Deze bevinding is vergelijkbaar met bevindingen uit vorig onderzoek (zie Peeters, 2016, p. 67).

Tabel 14 Aandeel mannen en vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten in de pensioenloopbaan
Situatie december 2017

Stelsel	Aandeel mannen (in %)	Aandeel vrouwen (in %)
Behoud van rechten (BR)	2	11
BR MIGU	1	5
BR ZIGU	1	9

De impact van de gelijkstelling behoud van rechten (MIGU en/of ZIGU) op de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen is dus beperkt omdat slechts een klein percentage van de onderzoekspopulatie van deze gelijkstelling gebruik maakt. Voor diegenen met een gelijkstelling behoud van rechten (MIGU en/of ZIGU) zou deze gelijkstelling echter wel belangrijk kunnen zijn. Om dat te onderzoeken toont onderstaande tabel het gemiddelde pensioen van deze gepensioneerden en het procentuele verlies dat zou ontstaan als er geen gelijkstelling behoud van rechten zou worden toegekend.

Tabel 15 Gemiddelde pensioen (in €) en gemiddelde verlies (in %) ten gevolge het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periode behoud van rechten voor mannen en vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten in de pensioenloopbaan
Situatie december 2017

Stelsel	Met gelijkstelling BR		Zonder gelijkstelling BR	
	Gemiddelde pensioen mannen (in €)	Gemiddelde pensioen vrouwen (in €)	Gemiddelde verlies mannen (in %)	Gemiddelde verlies vrouwen (in %)
Behoud van rechten (BR)	1327	1178	1	5
BR MIGU	1293	1150	1	5
BR ZIGU	1333	1194	0	5

We zien in tabel 15 dat vrouwen met een gelijkstelling behoud van rechten gemiddeld 5% van hun pensioenbedrag zouden verliezen moest deze gelijkstelling niet langer worden toegekend. Bij gepensioneerde mannen is dat 1%. Bekijken we enkel de populatie met een gelijkstelling behoud van rechten ZIGU, dan zijn deze percentages respectievelijk 5% en 0%. Bij de populatie met behoud van rechten MIGU bedraagt het gemiddelde verlies van vrouwen en mannen 5% en 1%. In tegenstelling tot bij mannen, zou het niet langer toekennen van de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten voor de gemiddelde vrouw die ervan gebruik maakt tot een groter verlies in pensioenrechten leiden.

Besluit

Op vraag van de Beleidscel van de Minister van pensioenen onderzocht dit rapport in welke mate de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes in het werknemers- en zelfstandigenstelsel de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen (de zogenaamde pensioenkloof) beïnvloeden. Daarmee bouwen we verder op voorgaand onderzoek van het Federaal Planbureau over de impact van afgeleide rechten op de gender pensioenkloof (zie Peeters & Schols, 2023).

Om te onderzoeken wat de impact is van de minimumregelingen en de gelijkgestelde periodes op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen, vergelijken we de pensioenkloof inclusief minimumregelingen of gelijkgestelde periodes met de pensioenkloof exclusief minimumregelingen of gelijkgestelde periodes. We maken voor deze oefening gebruik van Replica 2.0, een statisch simulatiemodel zonder gedragsveranderingen. Specifiek voor dit rapport beperken we het model tot de onderzoekspopulatie van gepensioneerden in december 2017 die jonger zijn dan 70 jaar en enkel een Belgisch rustpensioen uit het werknemers- en/of zelfstandigenstelsel ontvangen.

De minimumregelingen zijn een complex geheel van regelingen die verder kunnen worden opgedeeld in de minimumpensioenen enerzijds en het minimumrecht per loopbaanjaar (MRL) anderzijds. Beide types van regelingen volgen een andere logica. Om te bepalen of iemand recht heeft op een minimumpensioen worden bij pensionering twee bedragen vergeleken: het pensioen dat is opgebouwd zonder toepassing van het minimumpensioen en het pensioen dat is opgebouwd met toepassing van het minimumpensioen. Het hoogste van de twee bedragen wordt dan uitgekeerd. Het MRL in het werknemersstelsel volgt een andere logica: als het (fictief) loon dat in een bepaald jaar pensioenopbouw genereert lager ligt dan een minimumloon, dan wordt het (fictief) loon hierdoor vervangen. Het MRL garandeert dus – in tegenstelling tot het minimumpensioen – voor iedere dag pensioenopbouw een minimale pensioenopbrengst. Dit verschil wordt duidelijker als we kijken naar een gepensioneerde die tijdens de eerste jaren van zijn loopbaan een laag loon heeft en tijdens de laatste jaren van zijn loopbaan een hoog loon. Deze gepensioneerde zal de lage lonen aan het begin van de loopbaan opgetrokken zien door het MRL. Doordat de hoge lonen op het einde van de loopbaan ervoor zorgen dat het inkomensgerelateerd pensioen hoger ligt dan het minimumpensioen, zal deze gepensioneerde daarentegen geen minimumpensioen ontvangen.

Tot daar de algemene logica van beide regelingen. De realiteit is echter genuanceerder. Vooreerst is het zo dat het MRL niet wordt toegepast als het inkomensgerelateerd pensioen meer bedraagt dan een bepaald plafondbedrag. In die zin garandeert het MRL niet voor iedere dag pensioenopbouw een minimale pensioenopbrengst en kunnen hogere lonen op het einde van de loopbaan, net als bij het minimumpensioen, ervoor zorgen dat deze minimumregeling niet wordt toegepast. Ten tweede verschillen de minimumpensioenen en het MRL op meer manieren van elkaar dan de vorige alinea doet vermoeden. Zo zijn de voorwaarden om toegang te hebben tot het MRL minder streng dan de toegangsvoorwaarden van de minimumpensioenen. En eenmaal toegang, is de berekening van de minimumpensioenen in vele gevallen voordeliger dan die van het MRL. En ten slotte bestaat er niet één minimumpensioen, maar meerdere. Zo bestaat er in het werknemersstelsel onder meer een minimumpensioen streng criterium, met een strenge toegangsvoorwaarde en een voordelige

berekening alsook een minimumpensioen soepel criterium met een soepelere toegangsvoorwaarde maar een minder voordelige berekening.

Op basis van de analyses kunnen we concluderen dat dit complex geheel van minimumregelingen de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen substantieel doet verminderen. Het niet langer toekennen van de minimumregelingen zou de pensioenkloof vergroten van 31% naar 37%. De exacte impact op de pensioenkloof verschilt al naargelang het pensioenstelsel waarin de gepensioneerden hun pensioen hebben opgebouwd.

Bij gepensioneerden met enkel een werknemerspensioen (74% van de onderzoekspopulatie), zien we dat zonder de minimumregelingen de pensioenkloof 39% zou bedragen in plaats van 32%. Het gemiddelde pensioen van gepensioneerde mannen uit deze subgroep wordt nauwelijks geïmpacteerd door het niet langer toekennen van de minimumregelingen (een daling van 1%). Bij vrouwen is dit anders. Het niet toekennen van minimumregelingen leidt tot een daling van het gemiddelde pensioenbedrag met 11%. Dat deze daling bij vrouwen belangrijker is dan bij mannen kan worden teruggebracht tot het feit dat meer vrouwen (54%) dan mannen (9%) een minimumregeling ontvangen en dat het procentuele gemiddelde verlies bij diegenen met een minimumregeling hoger is bij vrouwen dan bij mannen (20% versus 12%).

Ook bij de kwantitatief weinig belangrijke groep gepensioneerden met enkel een zelfstandigenpensioen (4% van de onderzoekspopulatie) zien we dat het niet toekennen van de minimumregelingen (in casu het minimumpensioen; het MRL bestaat niet in het zelfstandigenstelsel) de pensioenkloof zou vergroten van 65% naar 71%. In tegenstelling tot bij werknemers, hebben de minimumregelingen niet alleen een grote impact op het pensioen van vrouwen maar ook van mannen. Moesten er geen minimumregelingen zijn, dan zouden mannen gemiddeld 32% en vrouwen gemiddeld 44% van hun pensioenbedrag verliezen. De achterliggende realiteit is echter heel anders dan bij diegenen met enkel een werknemerspensioen. Een groot deel van de mannen en nagenoeg alle vrouwen die toegang hebben tot een minimumpensioen, ontvangen ook het minimumpensioen als zelfstandige: 91% van de mannen en 34% van de vrouwen in deze subgroep heeft toegang tot het minimumpensioen en aan respectievelijk 76% en 33% wordt het toegekend.

De grootste impact op de pensioenkloof vinden we in de groep met een pensioen als werknemer en zelfstandige (22% van de onderzoekspopulatie). Het niet toekennen van de minimumregelingen vergroot de pensioenkloof in deze subgroep met 9 procentpunt van 30% naar 39%. Het gemiddelde pensioen van mannen in deze subgroep zou 16% lager liggen als er geen minimumregelingen meer zouden bestaan. Bij vrouwen bedraagt dit verschil gemiddeld 26%.

Meer nog dan bij de minimumregelingen, beïnvloeden de gelijkgestelde periodes de pensioenkloof. Zonder gelijkgestelde periodes bedraagt de pensioenkloof bij gepensioneerden jonger dan 70 jaar 43% in plaats van 31%. De impact van de gelijkstellingen is wederom afhankelijk van het stelsel waarin de gelijkstelling werd toegekend. Het niet langer toekennen van de gelijkgestelde periodes doet de pensioenkloof stijgen van 33% naar 43% bij diegenen met enkel een pensioen als werknemer en van 30% naar 42% bij diegenen met een pensioen als werknemer en zelfstandige. De gelijkgestelde periodes hebben daarentegen weinig effect op de pensioenkloof bij mannen en vrouwen met enkel een pensioen als zelfstandige. Zonder gelijkgestelde periodes stijgt de pensioenkloof in deze groep van 65% naar 67%.

Zonder gelijkstellingen is de pensioenkloof hoger omdat het gemiddelde pensioen van vrouwen voor een groter deel uit gelijkstellingen bestaat dan dat van mannen. Ook voor mannen is de impact van gelijkstellingen op het uiteindelijke pensioenbedrag echter niet te onderschatten. Het niet toekennen van de gelijkgestelde periodes doet het gemiddelde pensioen het meest dalen bij gepensioneerden met enkel een pensioen als werknemer (35% bij vrouwen en 24% bij mannen) en het minst bij gepensioneerden met enkel een pensioen als zelfstandige (11% bij vrouwen en 5% bij mannen). Het belang van de gelijkgestelde periodes voor de groep met een pensioen als werknemer en zelfstandige ligt daartussenin (vrouwen verliezen gemiddeld 26%, mannen 11%).

We besteedden op vraag van de Minister in dit rapport bijzondere aandacht aan de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten. De gelijkstelling behoud van rechten werd in het jaar 2000 ingevoerd voor werknemers die na een periode van onvrijwillige voltijdse werkloosheid of voltijdse tewerkstelling, deeltijds aan de slag gaan omdat ze geen voltijdse job vinden. Dankzij deze gelijkstelling kunnen werknemers die onvrijwillig deeltijds werken pensioenrechten opbouwen tijdens de niet-gewerkte deeltijdse periode. Er bestaan twee types gelijkstellingen behoud van rechten: behoud van rechten met inkomensgarantie-uitkering (behoud van rechten MIGU) of behoud van rechten zonder inkomensgarantie-uitkering (behoud van rechten ZIGU).

De analyses tonen dat de impact van de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten op de pensioenkloof eerder beperkt is. De pensioenkloof inclusief behoud van rechten ligt 0,4 procentpunt lager dan de pensioenkloof exclusief behoud van rechten. De gelijkstelling behoud van rechten vermindert de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen dus slechts in kleine mate. Bekijken we de impact meer in detail, dan vinden we dat 11% van de vrouwen en 2% van de mannen met een werknemerspensioen een gelijkgestelde periode behoud van rechten kent in de pensioenloopbaan. Gepensioneerde vrouwen met deze gelijkstelling zouden gemiddeld 5% van hun pensioenbedrag verliezen als deze gelijkstelling niet langer zou worden toegekend. Bij gepensioneerde mannen is dat 1%. Zoals verder blijkt uit de analyses heeft de gelijkstelling behoud van rechten MIGU een belangrijker effect op de pensioenkloof (een verschil van 0,3 procentpunt) dan de gelijkstelling behoud van rechten ZIGU (een verschil van 0,1 procentpunt).

Heel wat bevindingen uit dit rapport zouden in de toekomst verder moeten worden uitgediept.

De minimumregelingen zijn enorm complex. Het loont de moeite verder te onderzoeken welke interacties er bestaan tussen de verschillende minimumregelingen en wat de toegevoegde waarde is van elke regeling voor het pensioen van vrouwen en mannen. In dit rapport werd reeds een begin van deze analyse gemaakt door te onderzoeken wat er zou gebeuren als enkel het MRL of enkel de minimumpensioenen niet zouden worden toegekend. Deze analyses toonden aan dat de pensioenkloof licht zou stijgen ten gevolge het niet langer toekennen van de MRL (van 31% naar 32%) maar dat het niet langer toekennen van de minimumpensioenen nauwelijks een effect zou hebben op de pensioenkloof (de pensioenkloof blijft om en bij de 31%). Het afzonderlijke effect van het MRL en de minimumpensioenen op de pensioenkloof blijkt beperkt te zijn omdat het niet langer toekennen van het MRL leidt tot een toegenomen belang van de minimumpensioenen en vice versa.

Het is ten tweede van belang om de analyses in de toekomst te herhalen op basis van recente data. Tussen december 2017 (het moment waarop de analyses betrekking hebben) en januari 2024 hebben

zich immers enkele belangrijke veranderingen voorgedaan in het systeem van de minimumregelingen die een impact kunnen hebben op de hier gepresenteerde analyses. Vooreerst kenden de minimumpensioenen en het plafond van het minimumrecht per loopbaanjaar tussen 2021 en 2024 een uitzonderlijke stijging bovenop de index- en welvaartsaanpassingen. Voorts werden de toegangsvoorwaarden van de minimumpensioenen voor specifieke beroepsgroepen (onthaalouders en meewerkende echtgenoten) versoepeld en heeft de regering beslist om bijkomende toegangsvoorwaarden (voor alle minimumpensioenen) en een andere berekeningswijze (voor het minimumpensioen soepel criterium) in te voeren. Andere aanpassingen in het pensioenbeleid, zoals de afschaffing van de correctie-coëfficiënt in de pensioenberekening van zelfstandigen, kunnen eveneens leiden tot resultaten die afwijken van de hier gepresenteerde analyses.

Wat de gelijkstellingen betreft is het, ten derde, van belang verder te onderzoeken waarom vrouwen een groter aandeel gelijkstellingen kennen in de pensioenloopbaan maar ook waarom sommige gelijkgestelde periodes al dan niet aanwezig zijn in de loopbaan van vrouwen en/of mannen. Zeker voor de gelijkstelling deeltijds werk met behoud van rechten is dit laatste van groot belang. 11% van de vrouwen en 2% van de mannen met een werknemerspensioen maakt gebruik van deze gelijkstelling. Dit is allicht slechts een fractie ten opzichte van het aantal vrouwen en mannen die ooit in hun carrière deeltijds hebben gewerkt. Verder onderzoek zou kunnen nagaan waarom de gelijkgestelde periode deeltijds werk met behoud van rechten weinig populair is. Zijn er weinig vrouwen en mannen die voorafgaand aan de deeltijdse prestatie voltijds hebben gewerkt of die *onvrijwillig* deeltijds werken? Of is er sprake van non-take-up? Dit laatste is niet onwaarschijnlijk aangezien de wetgever voorziet dat de gelijkstelling zelf moet worden aangevraagd door de betrokkene. Verder onderzoek zou ook kunnen bestuderen of er sprake is van onterechte take-up. Ook dit is mogelijk omdat het voor een werkgever moeilijk te controleren is of er daadwerkelijk *onvrijwillig* deeltijds wordt gewerkt. En zelfs als een werkgever dit wel kan, dan is het best mogelijk dat niet alle werkgevers deze controle toepassen. De al dan niet toekenning van het statuut deeltijds werk met behoud van rechten ZIGU levert de werkgever immers geen kost of nadeel op.

Referenties

- Commissie Pensioenhervormingen. (2014). *Een Sterk en Betrouwbaar Sociaal Contract: Voorstellen van de Commissie Pensioenhervormingen 2020-2040 voor een structurele hervorming van de pensioenstelsels*. FOD Sociale Zekerheid.
- Eurostat. (2020). *Closing the gender pension gap?* <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200207-1>
- Federale Pensioendienst. (2023a). *Fictieve lonen*. <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/verschillende-soorten-pensioenen/werknemers/lonen/fictieve-lonen>
- Federale Pensioendienst. (2023b). *Gewaarborgd minimumpensioen*. <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/gewaarborgd-minimum-pensioen>
- Federale Pensioendienst. (2023c). *Minimumrecht per loopbaanjaar: Werkelijk loon optrekken tot aan het gewaarborgd minimumloon*. <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/verschillende-soorten-pensioenen/werknemers/lonen/gewaarborgd-minimumloon>
- Federale Pensioendienst. (2023d). *Niet-gewerkte perioden*. <https://www.sfpd.fgov.be/nl/loopbaan/jaren/niet-gewerkte-perioden>
- Federale Pensioendienst. (2023e). *Regularisatie van de studieperioden*. <https://www.sfpd.fgov.be/nl/loopbaan/jaren/regulariseren/studieperioden>
- Janvier, R., & Janssens, S. (2014). *De toekomst van de pensioenen in de overheidssector*. die Keure.
- Peeters, H. (2016). *The devil is in the detail: Delving into Belgian pension adequacy* [Doctoraatsthesis]. KU Leuven.
- Peeters, H., & Larmuseau, H. (2005). *De solidariteit van de gelijkgesteldeperiodes. Een exploratie van de aard, het belang en de zin van de gelijkgestelde periodes in de totale pensioenopbouw bij werknemers*. Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid, 47(1), 97–125.
- Peeters, H., Neels, K., Havermans, N., Mortelmans, D., Donvil, N., De Wachter, D., & Cordeel, L. (2017). *De kleur van vergrijzing. Over de pensioenen van migranten*. LannooCampus.
- Peeters, H., & Schols, J. (2023). *Afgeleide rechten en de pensioenkloof. Het belang van overlevings- en echtscheidingspensioenen in het pensioeninkomen van vrouwen en mannen* (Rapport 12783 (C1001)). Federaal Planbureau.
- Peeters, H., & Van Camp, G. (2016). *Het belang en de samenstelling van gelijkgestelde periodes in de drie pensioenstelsels. Een stand van zaken*. Federaal Planbureau.
- Put, J., Verdeyen, V., & Stevens, Y. (2017). *Praktijkboek Sociale Zekerheid 2017*. Kluwer.
- RVA. (2023). *Waarop heeft een deeltijdse werknemer recht?* <https://www.rva.be/burgers/deeltijdse-arbeid/waarop-heeft-een-deeltijdse-werknemer-recht>
- Schols, J., Van Lancker, W., Peeters, H., De Vil, G., & Van Camp, G. (2022). *De loopbaansamenstelling van (toekomstig) gepensioneerde werknemers*. PensionStat.be.

Bijlage 1

Tussen december 2017 (het moment waarop de analyses betrekking hebben) en januari 2024 hebben zich belangrijke veranderingen voorgedaan in het systeem van de minimumregelingen die een impact kunnen hebben op de analyses uit dit rapport. Deze bijlage somt de belangrijkste beleids- en welvaartsaanpassingen op inzake de minimumregelingen voor werknemers en zelfstandigen die hebben plaatsgevonden tussen januari 2018 en januari 2024.

Beleidsaanpassingen inzake de minimumregelingen voor werknemers en zelfstandigen:

- Het minimumpensioen van werknemers en zelfstandigen werd met 2,65% verhoogd op 1 januari 2021, 1 januari 2022 en 1 januari 2023. In januari 2024 werd het gewaarborgd minimumpensioen van werknemers en zelfstandigen verhoogd met 2,08% (*Koninklijk besluit van 20 december 2020 inzake de verhoging van het gewaarborgd minimumpensioen, Belgisch Staatsblad van 31 december 2020; Koninklijk besluit van 15 september 2023 inzake de aanpassing van de bedragen van het gewaarborgd minimumpensioen en de inkomensgarantie voor ouderen, Belgisch Staatsblad van 26 september 2023*).
- Het plafond van het minimumrecht per loopbaanjaar (MRL) werd met 2,38% verhoogd op 1 januari 2021, 1 januari 2022, 1 januari 2023 en 1 januari 2024 (*Koninklijk besluit van 20 december 2020 inzake de verhoging van het maximumpensioen in het kader van het minimumrecht per loopbaanjaar, Belgisch Staatsblad van 4 januari 2021*).
- Vanaf 1 januari 2023 werden toegangsvoorwaarden voor het gewaarborgd minimumpensioen onder bepaalde voorwaarden versoepeld voor onthaalouders (*Wet van 27 november 2022 tot wijziging van het koninklijk besluit van 28 september 2006 tot uitvoering van de artikelen 33, 33bis, 34 en 34bis van de herstellwet van 10 februari 1981 inzake pensioenen van de sociale sector en de wet 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen (1), Belgisch Staatsblad van 4 januari 2023*).
- Vanaf 1 januari 2023 werden toegangsvoorwaarden voor het gewaarborgd minimumpensioen onder bepaalde voorwaarden versoepeld voor meewerkende echtgenoten (*Wet van 27 november 2022 tot wijziging van de wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen voor wat betreft het minimumpensioen voor meewerkende echtgenoten, Belgisch Staatsblad van 27 december 2022*).

Welvaartsaanpassingen inzake de minimumregelingen voor werknemers:

- 1 januari 2018: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar met 1,7%; verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 1,7%
- 1 januari 2018: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7%
- 1 maart 2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 1 juli 2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1 % en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112 %
- 1 januari 2020: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112%; verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112%

- 1 juli 2021: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 1 januari 2022: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar en plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2%
- 1 juli 2023: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 1 januari 2024: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar en plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2%

Welvaartsaanpassingen inzake de minimumregelingen voor zelfstandigen:

- 1 januari 2018: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7%
- 1 maart 2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7%
- 1 juli 2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1% en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112%
- 1 juli 2021: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 1 juli 2023: verhoging minimumpensioenen met 2%

Naast bovenstaande beleids- en welvaartsaanpassingen, worden de minimumregelingen ook automatisch gekoppeld aan de evolutie van de gezondheidsindex.

Alle vermelde aanpassingen aan de minimumpensioenen en het MRL hebben tot gevolg dat de bedragen in januari 2024 heel wat hoger liggen dan in december 2017.

- Het bedrag van de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen bedraagt 1738,54 euro per maand (alleenstaandentarief) of 2172,49 euro per maand (gezinstarief) op 1 januari 2024.
- Het MRL is gelijk aan 31 4914,92 euro op 1 januari 2024. Het MRL-grensbedrag bedraagt op dat moment 1834,25 euro per maand (alleenstaandentarief) of 2292,813 euro per maand (gezinstarief).

Bijlage 2

Tabel 16 bevat de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen voor de deelpopulaties die aan de basis liggen van de analyses.

Tabel 16 Belangrijkste deelpopulaties van vrouwen en mannen binnen de geselecteerde onderzoekspopulatie, steekproefaantallen en geëxtrapoleerde populatie-aantallen

	Vrouwen		Mannen	
	Steekproefaantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen	Steekproefaantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen
Geselecteerde onderzoekspopulatie naar stelsel				
Met een rustpensioen uit WN stelsel	3284	123 148	4074	156 496
Met een rustpensioen uit WN en ZS stelsel	633	23 542	1513	58 915
Met een rustpensioen uit ZS stelsel	163	5794	270	10 615
Geselecteerde onderzoekspopulatie met een minimumregeling				
Met enkel een GMP	1404	54 115	1492	55 313
Met een GMP en een MRL	51	1914	70	2692
Met enkel een MRL	921	37 121	250	8156
Geen minimumregeling	1704	59 334	4045	159 864
Geselecteerde onderzoekspopulatie met een gelijkstelling				
Met een gelijkstelling	3849	144 676	5552	214 655
Met een gelijkstelling behoud van rechten	419	16 553	131	4438
Met een gelijkstelling behoud van rechten ZIGU	315	12 968	61	2163
Met een gelijkstelling behoud van rechten MIGU	192	6898	94	3173
Zonder gelijkstelling	231	7808	305	11 370

Bijlage 3

Tabel 17 toont de impact van de selectiecriteria die gebruikt werden om de onderzoekspopulatie af te bakenen. De impact wordt weergegeven op zowel de steekproefaantallen als op de geëxtrapoleerde populatie-aantallen.

Tabel 17 De impact van de selectiecriteria op de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen

	Vrouwen		Mannen	
	Steekproef-aantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen	Steekproef-aantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen
Aantal gepensioneerden met enkel een rustpensioen in december 2017	31.874	1.142.141	27.790	1.051.326
Waarvan gepensioneerden van 69 of jonger	11.536	421.454	11.311	430.764
Waarvan gepensioneerden zonder pensioen ambtenaar	7.904	287.119	7.509	286.159
Waarvan gepensioneerden zonder afgeleid recht	4.803	177.758	6.972	268.937
Waarvan gepensioneerden zonder pensioen buitenland	4.353	162.317	6.353	247.873
Waarvan gepensioneerden zonder pensioen in speciaal stelsel	4.128	154.016	5.895	227.295
Waarvan gepensioneerden met loopbaandata	4.080	152.483	5.857	226.024
Geselecteerde onderzoekspopulatie	4.080	152.483	5.857	226.024